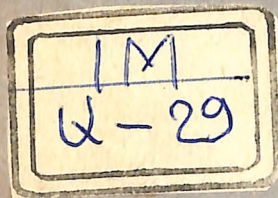

1371

Գ. Ա.ԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎ

ՄԱՐԲՍԻԶՄ-ԼԵՆԻՆԻԶՄԸ
ԳԻՏԱԿԱՆ
ՆԱԽԱՏԵՍՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՓԱՂԱԳԱԿԱՆ ԳՐԱԳԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ • 1940

4021-87

Г. АЛЕКСАНДРОВ

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМ О НАУЧНОМ ПРЕДВИДЕНИИ

Государственное издательство политической литературы

Ереван © 1940

Մի անգամ չէ, վոր Հասարակագիտութեան առաջ ծառացել է Հասարակութեան և պետութեան, դասակարգերի և կուսակցութեան զարգացման հեռանկարների հարցը: Սոցիոլոգները, բուրժուական քաղաքագետները շատ անգամ ապարդիւն զենք են չարժեք այս հարցի շուրջը տեղի ունեցող վեճերում: Սակայն Հասարակական կյանքի հեռանկարների մասին, մարդկութեան ապագայի մասին բուրժուական գիտութեան արած պրոգնոզները սխալ դուրս յեկան:

Այդ բացատրում է նրանով, վոր գիտութեանները առավել բարդ բնագավառը՝ Հասարակական զարգացման որոնքների ուսմունքը, իր խորախորհուրդ իմաստի մեջ թափանցելու համար պահանջում է համաշխարհային պատմութեան ամբողջ փորձի աներկյուղ և մինչև վերջը հետևողական ընդհանրացում, գիտական հետազոտութեան այն արգելքների լիակատար հաղթահարում, վոր հարուցում են չահագործող դասակարգերի մասնավոր, շահախնդիր ինտերեսները:

Արդեն անցյալ դարի կեսին հանդես յեկավ մի կուսակցութիւն, վորն ընդունակ յեղավ թափանցելու Հասարակական զարգացման խորագույն իմաստի մեջ, ընդունակ յեղավ հասարակութեան և պետութեան զարգացման իր հայտագործած որոնքներն ի սպաս դնելու հեղափոխական պրակտիկային: Այս կուսակցութիւնը վո՛չ միայն նախատեսավ դեպքերի ընթացքը, այլև, կազմակերպելով բանվոր դասակարգի պայքարն ընդդէմ կապիտալիստական ստրկութեան, ցանկացած արդիւնքների հասով: Դա մարքսիզմի կուսակցութիւնն էր, կոմունիստների կուսակցութիւնը, բանվոր դասակարգի կուսակցութիւնը:

Այն ժամանակվանից սկսած տարի չեղավ, վոր պատմական զարգացման մարքսիստական բժշկման խորը ճշմարտացիութեան և լիակատար ճշտութեան նոր ապացույցներ չբերեր: Այս ապացույցներն առանձնապէս ցայտուն բնույթ ունեն մեր ժամանակներում:

Վերջերք, որինակ, միջազգային այժմյան իրադրութիւնը:

Ուշադրութիւն դարձրեք այն անգղուսպ պանիկայի, տագնապի և տարնեթացութեան վրա, վոր թագաւորում են բուրժուական յերկրներէ կառավարական շրջաններում և վոր արդէն շատ անգամ Լոնդոնի և Փարիզի բնակչութեանը հարկադրել են խրամատներ փորել և զաղապատարաններ կառուցել:

Վո՞րտեղից է այս պանիկան, բուրժուական յերկրներէ տիրապետող դասակարգերի և նրանց կառավարութիւնների այս անխտաճութիւնը: Ինչո՞ւ նրանց միջից վոչ վոք չի կարող յեւաշխալութեւ վաղվա որման բախտը:

Այդ բացատրումն է բուրժուական հասարակութեան պատմականորեն ժամանակավոր, անցողական, արդէն իսկ կենսապառնուցիթով: Այդ բացատրումն է նաև այստեղից բղխող հետևանքով, այն բանով, վոր բուրժուական սոցիոլոգները, քաղաքագետները, հասարակական գործիչները չեն կարող վոչ միայն տիրանալ և կառավարել հասարակական գեպքերը, այլև չեն կարող հետևողականորեն գիտականորեն իմանալ դրանք:

Մյուս կողմից, բուրժուական քաղաքագետներէ և դիմադրող գետներէ աշխարհում ծայրահեղ վարմանը և շարժում մեր յերկրի հանգստութիւնը և վեճութիւնը բուրժուական յերկրներէ համար այդքան անհանգիստ ու մոտայլ ժամանակներում:

Այդ ամենից առաջ բացատրումն է բանվոր դասակարգի և Լենինի—Ստալինի կուսակցութեան գերով, այն բանով, վոր աշխատավորներին և միայն լրիւ չարիւմ պատկանում պատմութեան վաղվան որը, վոր դրա համար եւ բոլշեւիկյան կուսակցութիւնը միայն կարող է գիտականորեն թափանցել ինչպես անցյալ դարերի իսկական իմաստի, նույնպես և ապագա զարգացման իմաստի մեջ:

Այդ բացատրումն է մեր մարքսիստական—Լենինյան աշխարհայեցողութեան, մեր կուսակցութեան ամբողջ նտրատեղիայի, տակտիկայի, քաղաքականութեան հետևողական—գիտական բնույթով: Այստեղից եւ զարգացման հեռանկարը, պայքարի նպատակն ու ուղին մշտապես տեսնելու այն կարողութիւնը, վոր ունի Լենինի—Ստալինի կուսակցութիւնը:

Իր «Սոցիալ-դեմոկրատական թեքման մասին մեր կուսակցութեան մեջ» գեկուցման մեջ ընկեր Ստալինը չգերադանցված ուժով յերևան հանեց մեր կուսակցութեան աշխարհայեցողութեան կարևորագոյն առանձնահատկութիւններից մեկը:

«Մենք չենք կարող առաջ շարժվել, չիմանալով, թե ո՛ւր պետք է շարժվել, չիմանալով շարժման նպատակը,—ասել է

ընկեր Ստալինը:—Մենք չենք կարող կառուցել առանց հեռանկարների, առանց հավատացած լինելու, վոր սոցիալիստական տնտեսութիւն կառուցել սկսելով, մենք կարող ենք այն կառուցել—ավարտել: Առանց պարզ հեռանկարների, առանց պարզ նպատակների կուսակցութիւնը չի կարող ղեկավարել շինարարութիւնը: Մենք չենք կարող ապրել Բերնշտայնի ռեցեպտով՝ «Շարժումն ամենայն ինչ է, նպատակը՝ վոչինչ»: Մենք, ընդհակառակը, վորպես հեղափոխականներ, պետք է մեր առաջխաղացումը, մեր պրակտիկ աշխատանքը յենթարկենք պրոլետարական շինարարութեան հիմնական դասակարգային նպատակին: Առանց դրան՝ կրննենք ուղորտունիլ մի ճահիճը անխուսափելիորեն և անպայման»¹:

Այսպես դրեց ընկեր Ստալինը մեր կուսակցութեան գործունեութեան, մեր զարգացման այս առանձնահատկութեան հարցը:

Իսկ ինչո՞ւ այս միայն մեր կուսակցութեան առանձնահատկութիւնն է: Ինչո՞ւ այս առանձնահատկութեամբ չի ոժտված բուրժուական վո՛չ մի պետութիւն, բուրժուական վո՛չ մի կուսակցութիւն, վո՛չ մի դասակարգ բացի պրոլետարիատից:

Այս հարցին պատասխանելու համար արժեք դիմել պատմական փաստերին:

Հայտնի յէ, վոր հասարակական գիտութեան բոլոր ներկայացուցիչների գործունեութեան իմաստը,—այդ գիտութեան յերկուս և կես հազար տարվա զարգացման ընթացքում, սկսած Պլատոնի այսպես կոչված «իդեալական պետութիւնից» մինչև Բերգսոնի և Շպենգլերի ռեալիզմի վերջին հնարումները,—կայանում է տեղի ունեցող հասարակական յերևույթների իմաստի խորքն այս կամ այն կերպ թափանցելու և, թեկուզ մասամբ, այդ յերևույթները ղեկավարել կարողանալու մեջ:

Իսկայ իրադո՞վե՞լ է արդյոք հասարակական գիտութեան այս խնդիրը:

Նախքան գիտական սոցիալիզմի առաջացումը վո՛չ փիլիսոփաները, վո՛չ քաղաքական գործիչները, վո՛չ եւ գիտնականները չկարողացան հետևողականորեն—գիտականորեն նախատեսել հասարակական կյանքի զարգացման ընթացքը:

Յեթե վերցնելու լինեք հունական փիլիսոփա Պլատոնի ուսմունքը հասարակութեան «իդեալական» կառուցվածքի մասին,

¹ Сталин, Сборник «Об оппозиции», стр. 361.

քի ժամանակակից բուրժուական մեկնաբանման ուսակցիոն ներկայացուցչի դատողությունները ընթացքը:

Ժամանակակից խաղաղամոլների կողմից հասարակագիտության դեմ մղած այս պայքարի հիմքում քաղաքական լուրջ աստատ կա:

Յեւ իսկապես, յեթե հասարակական կյանքի մեջ չկա որին նաչափություն, չկա կրկնողականություն, ապա հասարակական կյանքի ուղղությունը, պատմական պրոցեսի ընթացքը հայտադործելու, հասարակության հետագա զարգացման ուղղությունը նախատեսելու բոլոր ձգտումներն ապարդյուն են: Այստեղից պարզ է, վոր այսպիսի «գիտնականներ» հայացքները գիտական կոմունիզմի թշնամիների անաքող պաշտպանությունն է, վորը նպատակ ունի վոչնչացնելու նախորդ բոլոր հասարակություններին ալիքի կատարյալ, ալիքի բարձր ու զարգացած հասարակական կյանքի ապագա կառուցվածքի մասին գիտական բոլոր պրոգնոզները: Այս հայացքները խորթ ու թշնամական են հասարակական զարգացման գիտական ըմբռնմանը:

Պատմական փաստերը նկարագրելու և դրանք միմյանց հետ կապակցելու, հասարակության զարգացման թեկուղ վորոշ որին նաչափություններ հայտադործելու փորձերից սկսելով, բուրժուական հասարակագիտությունը իր զարգացումն ավարտեց հասարակական կյանքի գիտական պրոգնոզի, գիտական իմացության վորևէ հնարավորության լիակատար բացամամբ:

Մրանք են չհագործող դասակարգերի սոցիոլոգների ու քաղաքագետների գործունեությունից վողբալի արդյունքները:

Անգամ այնպիսի նշանավոր մտածողներ, սոցիալիստ-ուսուպիստներ, ինչպիսիք եյին Կամպանելլան, Ուենը, Ֆուբյեն, Չերնիշևսկին և մյուսները, չկարողացան գիտականորեն թափանցել ապագայի մեջ: Նրանք բոլորը կառուցում եյին ապագա սերունդների կյանքի գեղեցիկ պլանները, բայց նրանցից վոչ մեկը դուրս չեկալ առանձին, թեև հաճախ հանճարեղ կուսումների սահմաններից: Մեծ սոցիալիստ-ուսուպիստները ջերմորեն տենչում եյին ապագա բերկրալի հասարակության դալուստը: Աշխատավորներին լուսավորելու իրենց գործունեությունում նրանք ձգտում եյին մոտեցնել այդ ապագան: Բայց նրանք ի վիճակի չեյին գիտականորեն ապացուցելու լավադույն ապագայի պատմականորեն անխուսափելի դալուստը, հայտադործելու այդ ապագայի համար պայքարելու ուղիներն ու միջոցները:

Վորպես որինակ վերցնենք Չերնիշևսկու հռչակավոր «Ի՞նչ անել» գիրքը: Այս ուսմանի մեջ մարդկային հասարակության

ապագա կառուցվածքի մասին Չերնիշևսկու յերազանքը ցայտուն մարմնացում է ստացել: Ապագա հասարակության ներկայացուցչուհին պատմում է ուսմանի հերոսուհուն. «... Իմ աշխատանքն այժմ արագ է գնում, տարեցտարի ալիքի ու ալիքի արագ, բայց և այնպես դու դեռ չես մտնի իմ քրոջ այդ լիակատար թագավորության մեջ: Գոնե դու տեսար նրան, դու գիտես ապագան: Դա լուսավոր է, դա գեղեցիկ է: Դե ասա բոլորին, թե ինչ կա ապագայում, ապագան լուսավոր է և գեղեցիկ: Միեկե՛ք այն, ձգտե՛ք նրան, աշխատե՛ք նրա համար, մոտեցրե՛ք այն, նրանից ներկայի մեջ փոխադրե՛ք վորքան կարող եք. ձեր կյանքն այն չափով լուսավոր ու բարի, ուրախությամբ և վայելքով հարուստ կլինի, վորչափ ալիքի դուք կկարողանաք ապագայից փոխադրել ձեր ներկա կյանքի մեջ: Ձգտե՛ք նրան, աշխատե՛ք նրա համար, մոտեցրե՛ք այն, փոխադրե՛ք նրանից ներկայի մեջ այն ամենը, ինչ կարող եք փոխադրել»¹:

Այսպիսի իդեաներ կարելի չեն գտնել վո՛չ միայն Չերնիշևսկու մոտ: Բոլոր սոցիալիստ-ուսուպիստները գրում եյին ապագա հասարակակարգի հաղթանակի մասին, նրանք բոլորն այս ապագա հասարակակարգն անվանում եյին յերջանիկ, լուսավոր, բերկրալի, ի տարբերություն նրանց ժամանակակից հասարակակարգից: Յեւ այդ ճիշտ եր: Բայց այս կուսումների դժբախտությունն ել հենց այն եր, վոր դրանցում նոր հասարակակարգի հաղթանակի որինանափության ու անհրաժեշտություն հետևողական գիտական հիմնավորում չկար, չեյին մատնանշված այն իսկական պրակտիկ միջոցները, վորոնց գործի դնելով կարելի չէ հասնել այդ հիանալի նոր հասարակության իրականացմանը:

Բայց յեթե սոցիալիստ-ուսուպիստները չկարողացան ճիշտ հայացքներ մշակել հասարակական կյանքի նկատմամբ, ապա ե՛լ ալիքի պակաս հնարավորություն ունեյին դրան հասնելու բուրժուական սոցիոլոգներն ու քաղաքագետները:

Ահա՛ թե ինչու ինչպես բուրժուական սոցիոլոգների, նույնպես և ուսուպիստ-սոցիալիստների մասին կարելի չէ ասել, վոր նրանց կուսումներն ու ապագա զարգացման բնույթի մեջ առանձին թափանցումները, հասարակական կյանքի ընթացքը նախատեսելու նրանց ձգտումները խիստ գիտական չեյին: Հասարակական դեպքերի ընթացքն առավել ևս չեն կարող գիտականորեն նախատեսել բուրժուական քաղաքագետները: Վորպես կանոն,

¹ Чернышевский, Что делать?, стр. 265, 1906 г.

Հասարակական յերևույթները իրենց անալիզը նրանք յենթարկում են իրենց դասակարգել անցողիկ, չահախնդիր նպատակներին: Բուրժուական գիմանագիտության և քաղաքականության մեջ Հայտնի յե, որինակ, մեկ մարդ, վորն իր կյանքի ընթացքում շատ անգամ է դավաճանել բուրժուական տարրեր կուսակցություններին, տանյակ անգամ աջ և ձախ է անցել, կաշառքներ է վերցրել իր թշնամիներից և բարեկամներից,—այսպիսին էր XVIII դարի վերջին և XIX դարի սկզբին Փրանսական ակադեմիոր գիմանագետ Տալեյրանը: Յեթե նկատի ունենանք, վոր Տալեյրանն իր կենսական սկզբունքն էր համարում այն դրույթը, վորի համաձայն «լեզուն տրված է մարդուն իր մտքերը թաղցնելու համար», յեթե դրան ալելացենք նաև այն, վոր նա ուսուցանում էր յերիտասարդ գիմանագետներին, թե վախեցեք հոգու առաջին շարժումից, վորովհետև այդ շարժումը սովորաբար ամենաազնիվն է. յեթե Տալեյրանը ձգտում էր քաղաքականությունը մաքրել ամեն մի ճշմարտացիությունից, ինչ դեռ կար նրա մեջ, և բոլորովին հաշիվ չեր առնում տարրական ազնվությունը, ապա միանգամայն հասկանալի կլինի, թե ժամանակակից բուրժուական գիմանագիտության նոր նախատեսումները ինչ բնույթ կարող էյին ունենալ: Նա հեռատես էր, այսինքն կարողանում էր նախատեսել, թե մոտակա ժամանակվա ընթացքում ինչպես կդասավորվեն գիպլոմատիական խաղի ինտրիգներն ու խճճումները: Բայց վո՛չ Տալեյրանը, վոչ էլ բուրժուական ճշուս քաղաքագետները ընդունակ չեյին դրանից հեռու գնալու: Դրան ապացույց են ծառայում նաև մեր ժամանակի փաստերը: Բուրժուական խոշորագույն յերկրների միլիտոր-նախադահները բազմիցս փորձեր էյին անում նախատեսելու իրադարձությունները և միշտ էլ ծիծաղելի դրության մեջ էյին ընկնում: Այդ կարելի յե ասել նաև ժամանակակից մի շարք սոցիալիստական կուսակցությունների ռեակցիոն լիդերների մասին: Յեթե հիշենք, թե ինչպես էր Լենինը բնորոշում Կարլ Կաուցկու «թեորիական» տարրեր անհիմն կոհումները, յերբ նա փորձում էր նախատեսել ապագան, ապա պարզ կլինեն սոցիալական ու գնոսեոլոգիական այն պատճառները, վորոնք հնարավորություն չեն տալիս բուրժուական թեորետիկներին հեռեդական-գիտական գնահատում տալ Հասարակական դեպքերին:

Որինակ, Լենինը Կաուցկու հերյուրանքների մեջ մերկացնելով «բանվորներին հիմարացնող լիբերալ շաղակրատանքը», հաստատում է, վոր Կաուցկին «գիտական փոշի յե փչում բանվորներ-

րի աչքերին», գիտակցաբար խաբում է մասսաներին, թաղցնում է նրանցից ակնհայտ սխառական ճշմարտությունը, ծիծաղելիության աստիճանի խեղաթյուրում է փաստերը հոգուտ մենչելիկյան նախապաշարմունքների: Կաուցկու «սրողնոցներ» մասին, իմպերիալիզմի կայունությունն ապացուցելու նրա ճիգերի մասին Լենինը նկատել է, թե այսքան նողկալի սուտ կարող էր ասել միայն բուրժուագիտյին վաճառված անգամը: Մի՞թե կարելի յե այսպիսի դիրքերից նախատեսել Հասարակական դարդացման ուղղությունը: Այս հնարավորությունը բացարձակապես բացառված է, քանի վոր գիտական նախատեսման վճռական պայմաններից մեկը այն թեորիայի ճշմարտացիությունը, կենսունակությունը, ճշմարտությունն է, վորի տեսակետով գնահատվում են փաստերը, դեպքերը:

Նույնը կարելի յե ասել նաև տարրեր կեղծ-գիտական, հակահեղափոխական, հակարոլչեիկյան այն հոսանքների մասին, վորոնք պաշարել են մեր կուսակցության դեմ և ջախջախվել են մեր կուսակցության կողմից, հոսանքներ, վորոնք շատ անգամ Հասարակական կյանքի այս կամ այն դեպքերը «նախատեսելու» փորձեր էյին անում: Բոլչեիկյան կուսակցության պատմությունից հայտնի յե, վոր ամեն անգամ այս փորձերը վերջացել են այն մարդկանց լիակատար ձախողումով, վորոնք ձգտում էյին դեպքերը նախատեսել հակահեղափոխական, հակարոլչեիկյան դիրքերից:

Հասարակական յերևույթների ուսումնասիրման գործում բուրժուական սոցիոլոգները և քաղաքագետները ունեցած բոլոր անհաջողությունները, նրանց պրոգնոզների սնանկությունը չի կարող բացատրվել ինչ-վոր սխառական հանգամանքներով: Դա բացատրվում է բոլոր չահագործող դասակարգերի արմատական առանձնահատկություններով, սահմանափակվածությամբ: Յեվ իսկապես, վորչափ բուրժուական ու մանր-բուրժուական կուսակցությունների նպատակներն ու ծրագրային դրույթներն արտահայտում էյին արդեն կազմավորված բուրժուական հասարակական հարաբերությունները, կոնսերվում և արդարացնում էյին դրանց, այնչափ էլ այդ կուսակցությունների գործունեյությունն անխուսափելիորեն հակասության մեջ էր մտնում այն ամենի հետ, ինչ պրոգրեսիվ է հասարակական կյանքի մեջ, այնչափ էլ այս ռեակցիոն կուսակցությունների և դասակարգերի իդեոլոգիան հարկադրված էր բոլոր միջոցներով արդարացնել կազմավորված, բայց արդեն իր դարն անցած հասարակակարգը: Այդ

պատճառով ել հասկանալի յե դառնում այն փաստը, Վոր բուր-
ժուական իդեոլոգները յերբեք չեն կարողացել ճշմարտացի ու
բազմակողմանի բացահայտել հասարակական կյանքի որենքների
խմաստը, առավել ևս չեն կարողացել հասարակութայն զարգաց-
ման որենքների խմացությունն ի սպաս դնել իրենց պայքարին:

Բուրժուական գիտնականներն ամեն կերպ աղավաղել և
աղավաղում են պատմական փաստերը, տենդենցիոզ կերպով
են ընդհանրացնում ժողովուրդների պատմութայն մեջ քաղաքա-
կան դեպքերի մասին յեղած տեղեկությունները, անձիշտ պատ-
կերացում են ստեղծում հասարակութայն զարգացման հեռա-
նկարների, նրա ապագայի նկատմամբ, դեմ են դուրս գալիս գի-
տության և կուլտուրայի այն գործիչներին, Վորոնք պայքարում
են բանվոր դասակարգի գործի համար ընդդեմ տիրապետող,
չահագործող դասակարգերի: Բուրժուական հասարակագիտու-
թյունն ըստ էության դադարել և գիտություն լինելուց այն
պատճառով, Վոր նա խեղաթյուրված, անձիշտ և բացատրում
պատմական պրոցեսը:

Հասարակական կյանքի որենքների խմաստի մեջ թափանցե-
լու և այդ որենքներին տիրանալու ուղղությամբ բուրժուական
սոցիոլոգները, քաղաքագետները, ռեակցիոն գործիչների ունե-
ցած ձգտումների թափով կարելի յե մտաբերել Դանթեյի «Աստ-
վածային կատակերգությունից» այն խոսքերը, Վոր գրված են
դժոխքի մուտքի առաջ՝ «Հույսդ կտրիր առհավետ»:

Յեթե չահագործող դասակարգերի՝ հասարակական կյանքն
ուսումնասիրող իդեոլոգներն ու քաղաքագետները չկարողացան
հասարակութայն զարգացման նկատմամբ հետևողական-գիտա-
կան հայացք ստեղծել, ապա բնության զարգացումը հետադուտող
գիտնականները մեծ հաջողություններ ձեռք բերին:

Բնության որենքները հայտագործելը և դրանք իրենց կյան-
քում ոգտագործելը, բնության զարգացումը նախատեսելը—մար-
դիկ շատ ավելի վաղ սովորեցին, քան նույն այս բանին հասան
հասարակութայն վերաբերմամբ:

Ինչո՞վ և բացատրվում բնության որենքների և հասարակա-
կան կյանքի որենքների ուսումնասիրման գործում յեղած վերո-
հիշյալ տարբերությունը նախկին, մինչմարքսիստական, և ժա-
մանակակից բուրժուական գիտության մեջ:

Այս հարցին ճիշտ, գիտական պատասխան տալու համար
պետք և դիմել բնության և մարդկային հասարակության զար-
գացման որենքների յուրորինակության լուսաբանմանը:

«Գերմանական իդեոլոգիա» գրվածքի մեջ Մարքսը մատնա-
նշեց, թե ըստ էության կա միայն մեկ գիտություն՝ պատմու-
թյունը: «Պատմությունը յերկու կողմից գիտելով, կարելի յե
այն բաժանել բնության պատմության և մարդկանց պատմության:
Սակայն այս յերկու կողմերն ել անքակտելիորեն կապված են
միմյանց հետ. քանի Վոր գոյություն ունեն մարդիկ, բնության
պատմությունը և մարդկանց պատմությունը փոխադարձաբար
պայմանավորում են միմյանց»¹: Յեվ իսկապես, բնության ու
հասարակութայն պատմության միասնությունն արդեն նյութա-
կան աշխարհի միասնությունից, նրանց սրբիկտիվությունից և
բղիթում: Յե՛վ այնտեղ, և՛ այստեղ մենք ունենք նյութի դիա-
լեկտիկական զարգացում տարբեր ձևերի, Վորոնք զարգացման
ընթացքում Վորպես բնապատմական պրոցես են յերևան գալիս:
Բնության և մարդու միասնությունն, ըստ Մարքսի, կայանում և
նաև նրոնում, «Վոր բնության նկատմամբ մարդկանց սահմանա-
փակ հարաբերությունը պայմանավորում և նրանց սահմանափակ
հարաբերությունը միմյանց նկատմամբ, իսկ նրանց սահմանա-
փակ հարաբերությունը միմյանց նկատմամբ՝ նրանց սահմանա-
փակ հարաբերությունը բնության նկատմամբ»²: Սակայն մարդ-
կային ու բնական պատմության առավել խորն ու գործուն միաս-
նությունը հանդես և գալիս արդյունաբերության մեջ: Մարդկա-
յին հասարակության առաջացման ժամանակից սկսած այս
միասնությունը միշտ յերևան և յեկել արտադրության մեջ, Վո-
րովհետև այստեղ և հենց, Վոր մարդն առավել խորը կերպով և
թափանցում բնության զաղտնիքների մեջ, իմանում և նրա
որենքները, փոխում և բնությունը և ինքն իրեն:

Ինչպես հայտնի յե, արտադրության պրոցեսը կարող և տե-
ղի ունենալ այն պայմանով միայն, յեթե միասնության ու փո-
խադեցության մեջ են գտնվում հասարակության արտադրողա-
կան ուժերի բոլոր տարբերը—«արտադրողական գործիքները,
Վորոնք ոգնությամբ նյութական բարիքներ են արտադրվում,
մարդիկ, Վորոնք շարժման մեջ են դնում արտադրության գոր-
ծիքները և իրականացնում են նյութական բարիքների արտա-

¹ Маркс, Соч., т. IV, стр. 8.

² Там же, стр. 21.

դրությունը վորոշ արտադրական փորձի և աշխատանքի ընտելութեամբ շնորհիւ,—այս բոլոր տարրերը միասին կազմում են հասարակութեան արտադրողական ուժերը»¹։ Արտադրողական ուժերի բովանդակութեան սոսկ մատնանշումն արդեն ցույց է տալիս, թե վորքան խորն է մարդկանց, նրանց աշխատանքի, վորպէս հասարակական կյանքի կարևորագույն կողմի, փոխադրեցութեանը աշխատանքի գործիքների հետ, այլ և բնական այն նյութի հետ, վոր փոխվում է այդ գործիքների ոգնութեամբ։ Այս միասնութեանը Մարքսից առաջ չէր հայտագործված, վորովհետեւ նրանից առաջ վոչ վոք չկարողացավ պատմութեան հետեւողական մատերիալիստական ըմբռնում ստեղծել։ Վերջապէս մարդն ինքն էլ վո՛չ միայն ոգտագործում է բնութեան որեւնքները, այլև յենթարկվում է նրանց։ Դրա համար էլ անհեթեթութեան կլինի պատմութեան այս յերկու կողմերը խզելը, դրանք որչեւիտիվորեն տրված են միասնութեան մեջ։ Հասարակական կյանքի պատմաբաններից և բնագետներից վոմանք բնութեանը հակադրում են մարդկային հասարակութեանն այն հիման վրա, թե իրր բնութեան որեւնքները վոչ—պատմական բնութեան են կրում, նրանք հավիտենական ու անփոփոխ են, մինչդեռ հասարակութեանը փոխվում է։ Այս կարծիքը նույնպէս քննադատութեան չի դիմանում, քանի վոր մարդը միշտ իր առջևն ունի պատմական բնութեանը և բնական պատմութեանը։

Բնութեան որեւնքները խիստ պատմական բնութեան են կրում։ Նյութի պինդ, հեղուկ և գազանման վիճակներն իրենց փոփոխութեան հատուկ որեւնքներն ունեն։ Մեր յերկիրն անցել է այս վիճակները։ Այս Ժամանակաշրջաններից յուրաքանչյուրը բնորոշ էր իր որեւնքներով։ Պատմականութեանը, հետեւապէս, մարդկային հասարակութեան որեւնքներին չէ միայն, վոր հատուկ է։

Մարդն ինքն էլ վոչ միայն հասարակական էյակ է, այլ վորոշ իմաստով նաև բնութեան պրոդուկտն է։ Մարքսը վերոհիշյալ իմաստով հասարակութեան պատմութեանը բնութեան պատմութեան մեկ մասն էր անգամ համարում, իսկ բնութեան պատմութեանը՝ մարդու լինելութեան պատմութեան։ Իսկ յերր բնագիտութեանը լիովին կընդգրկի իր առարկան, դրում էր Մարքսը, կլինի մեկ գիտութեան։ Յեւ վորքան ավելի ճիշտ կճանաչի մարդը բնութեան որեւնքները, հայտագործելով դրանք աւտիվ արտադրական գործունեութեան ընթացքում, այնքան

ավելի կգիտակցի նա իր միասնութեանը բնութեան հետ։ Մարքսը դրում էր այս մասին. «Բնութեան մարդկային էյութեանը գոյութեան ունի միայն հասարակական մարդու համար. հասարակութեան մեջ է միայն բնութեանը կապ հանդիսանում նրա համար մարդու հետ, նրա կեցութեանը հանդիսանում մյուսի համար և մյուսինը՝ նրա համար, հասարակութեան մեջ է միայն բնութեանը նրա սեփական մարդկային կեցութեան հիմքը հանդիսանում։ Հասարակութեան մեջ միայն նրա բնական կեցութեանը նրա մարդկային կեցութեանն է, իսկ բնութեանը նրա համար դառնում է մարդ։ Այսպիսով, հասարակութեանը մարդու տվարտուն էյակն միասնութեանն և բնութեան հետ...»¹։

Բայց հասարակական կյանքի ուսումնասիրման մետաֆիզիկ մոտեցման առանձնահատկութեաններից մեկն էլ հենց այն է, վոր սովորաբար բնութեան էր առնվում գործի մեկ կողմը միայն կա՛մ մարդկանց պատմութեանը նույնացնում էյին բնութեան պատմութեան հետ, կա՛մ էլ դրանք արմատապէս հակադրում էյին միմյանց։ Միայն մարքսիզմ—լենինիզմը ավեց այս հարցի հետեւողականորեն—գիտական լուծումը։

Դեռ Խուզիիդ Ֆոյերբախը, Մարքսի և Ենգելսի փիլիսոփայական նախորդը, բողոքում էր բնութեան ու մարդկութեան որեւնքների նույնացման դեմ։ Յեթե մարդը բնութեան մի մասն է և բնութեանը մարդու միջոցով է սկսում գիտակցել ինքն իրեն, ապա այստեղից, ինչպէս արտահայտվում է Ֆոյերբախը, չի հետեւում, թե տասը պատվիրանները գրված են նույն այն ձեռքով, վորը վորոտի շանթեր է ուղարկում։ Սակայն Ֆոյերբախը, մետաֆիզիկ մատերիալիստ լինելով, այլ և բացի այդ իդեալիստորեն հասկանալով հասարակական դարգացումը, չէր կարող ճիշտ լուծել այս հարցը։ Միայն Մարքսն ու Ենգելսը, Լենինը և Ստալինը ցույց տվին, թե այն, ինչ առավել խորը կերպով է միացնում բնութեան և հասարակութեան դարգացումը, առավել խորը կերպով էլ հենց տարբերում է նրանց։ Հասարակութեանը գատու ու նյութական աշխարհի դարգացման վորահասպէս առանձին բնագավառ դարձնող այդպիսի պայմանը արդյունաբերութեանն էր, մարդկանց արտադրական գործունեութեանը, նրանց աշխատանքը։

Բնութեան որեւնքների համեմատութեամբ հասարակութեան որեւնքների յերկրորդ առանձնահատկութեանն այն է, վոր յեթե

¹ Сталин, Вопросы ленинизма, стр. 550, изд. 11-е.

¹ Маркс и Энгельс, Соч., т. III, стр. 623.

բնության մեջ որդանական աշխարհի, կենդանի էյակները աշխարհի դարգացման հիմնական բովանդակությունը գոյություն կունենա, առաջ մարդկային պատմության հիմնական բովանդակությունը, սկսած այն ժամանակներից, յերբ մարդիկ դասակարգերի բաժանվեցին, դասակարգերի կոլմն է: Դասակարգերի կոլմն մարդկային հասարակության պատմության հիմնական բովանդակությունն է՝ սկսած տոհմային համայնքի քայքայումից և կործանումից մինչև մեր օրերը:

Յեւ վերջապես, հասարակական պրոցեսի յերբորդ էյական առանձնահատկությունը մարդկանց նպատակահարմար գործունեությունն է՝ բնության ուժերի տարերային ու կույր խողի համեմատությամբ: Աշխատանքի միջոցով մարդը հայտնաբերածում է բնության օրինաչափությունը: Արտադրական գործունեություն, աշխատանքի շնորհիվ մարդը վաճ միայն փոխում է բնությունը, այլև միաժամանակ ճանաչում է այն:

Բոլորի համար ախներ է, թե մարդկանց էյանքի ու կովի համար ինչ հսկայական նշանակություն ունի բնության և հասարակության դարգացման օրենքների իմացությունը:

Բնության դարգացման օրենքները չդիտենալով, մարդը չէր կարողանա իր էյանքում ոգտադործել նրա հարստությունները, չէր կարող ճիշտ կողմնորոշվել նրա յերեույթները մեջ, չէր կարող կազմակերպել իր աշխատանքը: Բնության յերեույթների, նրա օրենքների իմացությունը, դեռ մարդկային պատմության արշալույսին բնության դարգացումը նախատեսել սովորելու ուղղությամբ մարդկանց ունեցած ձգտումը բացատրվում է այն մեղական նշանակությամբ, վոր ունի այս իմացությունը մարդկանց գոյության համար: Բնության յերեույթներն իմանալուց, դրանց մեջ կողմնորոշվել, դրանք ոգտադործել կարողանալուց եր կախված մարդու ամբողջ էյանքը: Այդ մարդկանց համար էյանքի և մահվան խնդիր եր:

Դաժան բնության հետ անագորույն և տեական պայքարի մեջ հասարակական մարդը դատվեց կենդանական աշխարհից: Բազմադարյան գործունեությունը ընթացքում շնորհիվ աշխատանքի նա ստիճանաբար սովորեց հասկանալ բնության յերեույթները, նախատեսել դրանց դարգացումը: Հենց այս կենսականորեն մեղական հանգամանքով է բացատրվում մարդու այդպիսի անհաղթահարելի ձգտումը դեպի բնության օրենքների ավելի ու ավելի կատարյալ ու ճշգրիտ իմացությունը, բնության

դարգացման այդ իմացված օրենքներն իր էյանքին, իր աշխատանքին ի սպաս դնելու ձգտումը:

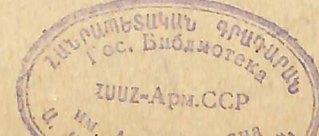
Բայց չե՞վոր հասարակական դարգացման օրենքների իմացությունն էլ մարդկանց համար պակաս նշանակություն չունի, սակայն այստեղ զգալի չափով ավելի պակաս արդյունքներ ձևորելվեցին: Մինչև մարքսիզմի առաջացումը մարդիկ ճիշտ, հետևողականորեն գիտական պատկերացում չունեցին մարդկային հասարակության դարգացման պատմական պրոցեսի մասին: Այս բոլորն իրենց խորը պատճառներն ունեն:

Բնության յերեույթները մասին տարրական տեղեկություններ ունենալու անհրաժեշտությունն էր դեռ առնում բոլոր մարդիկ առանց բացառություն: Մարդու գործունեությունն անհատին է առանց տարվա յեղանակների, յերեկվա և յիշերվա հաջորդականության և այլ տեղեկությունների, վորոնք մեղ էր նրա կենցաղի, նրա էյանքի ու գիտակցության մեջ: Բնության մասին մարդկանց այսպիսի տարրական տեղեկությունները կատարելագործվեցին, ճշգրտվեցին, ավելի լրիվ դարձան՝ արտագրության, աշխատանքի մեջ հասարակական մարդու փորձի կուտակմանը զուգընթաց, բնության յերեույթները մարդու էյանքների համար ոգտադործելուն զուգընթաց:

Յեւ վորքան ավելի լրիվ ու ավելի ճշգրիտ էր գտնում բնության մասին այս իմացությունը, այնքան, իր հերթին, ավելի հաջող էյին մարդու արտադրական գործունեությունը արդյունքները: Մարդկային հասարակության հակադր դասակարգերի բաժանվելուց հետո միայն բնության մասին մարդու գիտելիքների հետագա դարգացումն ավելի ու ավելի կենտրոնացավ ունևոր, շահագործող դասակարգերի մոտ, վորոնք իրենց մենաշնորհը դարձրին մտավոր աշխատանքը, հաճախ պարուրելով այս իմացությունը վաճ-գիտական, կրոնական ձևի մեջ:

Քիչ այլ կերպ դասավորվեց մարդկային հասարակության պատմության, հասարակական դարգացման օրենքների իմացությունը:

Այլ գրություն առաջացավ այստեղ այն պատճառով, վոր իրենց հենց առաջին քայլերից սկսած ստրկատերերը, կուլվածատերերը, գործարանատերերը, կատաղի պայքարելով հասարակական էյանքի ճշմարտացի, ճիշտ բմբունման դեմ, ազավաղում էյին պատմական յերեույթները, լուծյան էյին մատնում իրենց համար անձեռնտու, իրենց քաղաքական հզորությունը թուլացնող պատմական փաստերը, հասարակագիտությունը հարմարեց-

նում եյին իրենց մասնավոր, շահախնդիր, գիշատիչ շահերին: Յեւ այդ հասկանալի յե, քանի վոր հասարակական կյանքի որենքների ճիշտ բնութեամբ չի կարող աջակցել այն հասարակութեան հիմքերի ամրապնդմանը, վորը հիմնված է մասնավոր սեփականատիրութեան և շահագործման վրա, նա ցույց է տալիս դրա ժամանակավոր, անցողական բնույթը, ավելացնում է իրենց ճնշողները դեմ աշխատավորների հաղթական պայքարի շանսերը: Յեթե դրա հետ միասին նկատի ունենանք նաև այն, վոր շահագործող դասակարգերը միայն հնարավորութեան ունեցին պատմութեան ուսումնասիրութեամբ, հասարակական դարգացման առանձնահատկութեանն իր ուսումնասիրութեամբ պարզելու, ապա հասկանալի կլինի, թե ինչու հասարակագիտութեանը հետ է մնացել բնական գիտութեանն իր:

Իսկ և ամեն տեսակի սահմանափակումներից ու ամեն տեսակի միտոսիկայից ազատված, բնութեան յերևույթները բացատրելիս մենք միայն գիտական աշխարհայեցողութեամբ—գիտելիփոփոխական մատերիալիզմով դեկավարով իսկական բնագիտութեանն ել շարունակում է վարդանալ մարքսիզմ—լենինիզմի բարեբար աղբեցութեան տակ միայն:

Թե վորքան կարևոր է հասարակական կյանքի համար բնութեան զարգացման որենքները գիտենալը, բնութեան զարգացումը գիտականորեն նախատեսել կարողանալը, այդ մասին վկայում են բազմաթիվ փաստեր:

Ֆրեդրիխ Ենգելսն իր «Աշխատանքի դերը կապի մարդացման պրոցեսում» կրտսի աշխատութեան մեջ փայլուն կերպով ցույց տվեց, վոր բնութեան բնագավառում նախատեսումն ել բոլոր կողմերով գիտական ու հետևողական կդառնա, յերբ նա կմիանա հասարակական կյանքի որենքների իմացութեան հետ: Իսկ մինչ այդ մարդիկ չսկսեց և շատ հրապուրվեն բնութեան վրա իրենց տարած հաղթանակներով: Շատ հաճախ մարդկանց գործողութեաններն այս բնագավառում վերջանում են նրանց համար միանգամայն անսպասելի, աննախատեսելի հետևանքներով: Ենգելսն որինակներ է բերում: Միջագետքում, Հունաստանում, Փոքր Ասիայում բնակութեան հաստատող ժողովուրդները անտառի արմատահանմամբ վարելահող ձեռք բերելիս բոլորովին չէյին մտածում, վոր դրանով նրանք քայքայում ու անապատ են դարձնում իրենց յերկրները: Իսկ դա հենց այդպես եր, վորովհետև անտառների հետ միասին նրանք մոչնչացնում էյին խոնավութեան հալածման ու պահպանման կենտրոնները: Յերբ ալ-

պիտան իտալացիք կտրատում էյին լեռների հարավային լանջի փչատերև անտառները, նրանք նույնպես չէյին նախատեսում, վոր դա անողղելի հարված կհասցնի իրենց անասնապահութեանը, տարվան մեծ մասը ջրից կզրկվեն բոլոր լեռնային աղբյուրները: Կոլումբոսն ել Ամերիկան գտնելիս չգիտեր, վոր իր գլուտը նորից կյանքի կկոչի ստրկութեան ինստիտուտը: «Յերբ Կոլումբոսն իսպանացի պլանտատորները,—գրում է Ենգելսը,—հրձիգում էյին լեռնալանջերի անտառները և մոխրից ստանում պարարտանյութ, վորը կարող է շատ յեկամտարեր սուրճի տունկերի մեկ սերնդի համար բավական լինել, բնավ նրանց փութել չէր, թե արևադարձային հեղեղները կըջեն անպաշտպան բուսահողերը և կթողնեն միայն լերի քարաթաղեր: Ներկայիս արտադրայեղանակի պայմաններում բնութեան, ինչպես և հասարակութեան նկատմամբ հաշի յե առնվում միայն առաջին շոշափելի հաշվութեանը»¹:

Դրութեանն արմատապես փոխվում է, յերբ հասարակութեան տեր են դառնում աշխատավորները, յերբ բնութեան յերբվութեանն ոգտագործվում են ամբողջ հասարակութեան շահերի համար: Մարդիկ ընդունակ են դառնում հայտագործելու, նախագուշակելու բնութեան վրա իրենց աղբեցութեան վնչ միայն մոտիկ, անմիջական, շոշափելի, այլև հեռավոր հետևանքները: Բավական է մատնանչել Ֆերդանի հովտի աշխատավորների կողմից Մեծ Ֆերդանյան ջրանցքի ստեղծումը, աշխարհի մեջ ամենահզոր ելեկտրոկայաններ ունեցող «Մեծ Վոլդայի» շինարարութեանը, խորհրդային գիտնականների՝ Միչուրինի, Պավլովի, Լիսենկոյի, Վիլյամսի, Համամիլթենական գյուղատնտեսական ցուցահանգեսին մասնակցող կոլտնտեսականների աչքի ընկնող գյուղերը, վորպեսզի համոզվենք, թե սոցիալիստական յերկրի պայմաններում վորքան է փոխվում բնութեան իմացութեանը, մարդու՝ բնութեան փոփոխութեանն ուղղված գործունեութեան հետևանքների նախատեսումը:

ԽՍՀՄ Ժողովուրդների ստեղծարար գործունեութեան օրինակը համոզիչ կերպով ցույց է տալիս, վոր բնութեան զարգացման որենքների իսկական նախատեսումը, նախատեսում, վոր հենված լինի ամբողջ ժողովրդի փորձի և գործունեութեան վրա և նրա բարիքին ուղղված լինի,—հնարավոր է միայն այնտեղ, վորտեղ նա միանում է հասարակութեան զարգացման գիտական

¹ Ենգելս, Բնութեան գիտելիփոփոխ, Էջ 93, 1930:

ըմբռնման հետ, վորտեղ իշխում է սոցիալիստական հասարակա-
կարգը, վորտեղ բնության որենքներն այլևս չեն ոգտագործվում
մասնավոր, շահախնդիր, գիշատիչ նպատակներով:

Մարդկանց կյանքի և պայքարի համար բնական գիտու-
թյունների վիթխարի կարևորությունը նկատի ունենալով, աշ-
խատավորների մեծ ուսուցիչներն ու առաջնորդները՝ Մարքսը և
Ենգելսը, Լենինը և Ստալինը ուսուցանում են աշխատավորնե-
րին՝ տիրապետել մարդկության կուտակած բոլոր գիտելիքնե-
րին, գիտենալ ինչպես հասարակության զարգացման որենքները,
նույնպես ել բնության զարգացման որենքները, կարողանալ այդ
խմացությունն ոգտագործել կոմունիստական հասարակության
չինարարության մեջ:

Ի՞նչ պատճառներով է, վոր նախորդ բոլոր գիտնականների և
հասարակական գործիչների համար անմատչելի յեղալ հասարա-
կական կյանքի որենքների խմացությունը, հետևողական-գիտա-
կան նախատեսումը: Ամենից առաջ այն պատճառով, վոր հասա-
րակական յերևույթների հետազոտման վորոշակի աստիճանի
վրա հասարակական կյանքի ընթացքը, հասարակական զարգաց-
ման տեսլենցները հակասության մեջ են մտնում շահագործող
դասակարգի և նրա իդեոլոգների անձուկ, սահմանափակ շահե-
րի հետ: Հասարակական զարգացման որենքների ճիշտ ըմբռնման
համար անհաղթահարելի արգելք է ստեղծվում: Այսպես, որի-
նակ, ամբողջ պատմությունը վկայում է մասնավոր սեփականա-
տիրության անցողական բնույթի մասին: Սակայն բուրժուական
վո՛չ մի սոցիոլոգ չի կարող կանգնել պատմությունից բղխող
այս հետևության անմախ ու հետևողական ապացուցման գիրքե-
րի վրա: Պատմությունը վկայում է, վոր հասարակական մեկ
ֆորմացիայից դեպի մյուսը շարժվելու ընթացքում աստիճանա-
բար ավելի ու ավելի ունալ հնարավորություններ են աճում շա-
հագործման դեմ աշխատավորների պայքարի համար: Բայց կա-
րո՞ղ է արդյոք թեկուզ մեկ բուրժուական սոցիոլոգ աներկյուղ
կերպով և գիտական-հետևողականորեն հանդել այս յեղբակա-
ցության: Վո՛չ և դարձյալ վո՛չ: Վորովհետև բավական է կանո-
նել այս գիրքերի վրա, և բուրժուական սոցիոլոգի հետևու-
թյունները կսկսեյին տատանել, թուլացնել հենց այն բուրժուա-
կան գիտության գիրքերը, վորի ներկայացուցիչն է նա հանդի-
սանում: Յեվ, ընդհակառակը, հենց այն պատճառով, վոր բան-

վոր դասակարգն ազատ է շահագործող դասակարգերին հատուկ
բոլոր պատմական սահմանափակություններից, նրա վորպես
դասակարգի ձևավորման հետ միասին որյեկտիվ սոցիալաիան
սլայմաններ առաջացան հասարակական յերևույթների հետևողա-
կան-գիտական բացատրման համար:

Յերևան հանելով բանվոր դասակարգի պատմական դերը,
Մարքսը գրում էր. «Բանն այն է, թե ի՞նչ է պրոլետարիատը և
թե նա, իր այդ կեցության համապատասխան, պատմականորեն
ի՞նչ հարկադրված կլինի անել: Նրա նպատակը և նրա պատմա-
կան գործողությունը ամենապարզ ու անվիճելի կերպով նախա-
ցուցվում են նրա սեփական կենսական դրությամբ, ինչպես և
Ժամանակակից բուրժուական հասարակության ամբողջ կազմա-
կերպությամբ»¹:

Մարքսն ուսուցանում էր, վոր պրոլետարիատը համաշխար-
հային պատմության մեջ այն միակ դասակարգն է, վորն իր և
ամբողջ հասարակության համար կապիտալիստական ստրկու-
թյունից դուրս գալու յեղքը տեսնում է վոչ թե հասարակական
կառուցվածքի նախկին ձևերի, այլ ապագայի մեջ, վորն իր
դաշնակիցների հետ միասին շահագորդված է, վոր վորքան կա-
րելի յե շուտով դա այս ապագան: Նա այն միակ դասակարգն
է, վորն ընդունակ է մինչև վերջ ոգտագործելու բոլոր հնարա-
վորությունները՝ հանուն լուսավոր ապագայի, հանուն սոցիա-
լիզմի պայքարելու համար:

Մարքսը գրում էր, վոր պրոլետարիատը հասարակության
սկզբունք է դարձնում այն, ինչ հասարակությունն արդեն նրա
սկզբունքն է դարձրել, այսինքն արտադրության միջոցների
մասնավոր սեփականատիրության բացակայությունը: Իսկ, ինչ-
պես հայտնի յե, հենց արտադրության միջոցների մասնավոր սե-
փականությունը, մասնավոր սեփականատերերի շահերն են, վոր
վերջին հաշվով գլխավոր արգելքն էյին հանդիսանում հասարա-
կական զարգացման որենքների գիտական խմացությանը և այդ
որենքներին տիրանալուն:

Յեվ շնորհիվ այն բանի, վոր անցյալ դարի կեսին առաջա-
ցավ, զարգացավ և ինքնուրույն պատմական ուժ դարձավ բան-
վոր դասակարգը, առաջացավ Մարքսի և Ենգելսի ստեղծած հե-
ղափոխական կուսակցությունը, — շնորհիվ դրա ունալ որյեկտիվ
հնարավորություն նախապատրաստելց իսկական հասարակա-

¹ Маркс и Энгельс, Соч., т. III, стр. 56.

գիտություն ստեղծելու համար, հասարակության զարգացման որենքների իմացության համար, հասարակական կյանքի ընթացքի գիտական, ճիշտ նախատեսման համար:

Մարքսի և Ենգելսի մեծ յերախտիքն այն է, վոր նրանք բանվոր դասակարգի տեսակետից ընդհանրացրին համաշխարհային գիտության և կուլտուրայի բոլոր նվաճումները, մշակելով միակ, միեւնի վերջը հետևողական գիտական աշխարհայացք՝ դիալեկտիկական և պատմական մատերիալիզմը: Ընդհանրացնելով գիտության բոլոր բնագավառների զարգացման հանրագումարները, դրանք բանվոր դասակարգի հեղափոխական պայքարին ի սպաս դնելով, Մարքսն ու Ենգելսը յեկնում էին այն հանձարեղ ճիշտ յեղրակացությունից, թե «վորքան ավելի համարձակ ու վճռականորեն է հանդես գալիս գիտությունը, այնքան ավելի յե նա համապատասխան դառնում բանվորների շահերին ու ձգտումներին»¹:

Մարքսի և Ենգելսի այս յերեւելի իդեան բազմակողմանիորեն զարգացրին ու հիմնավորեցին Լենինն ու Ստալինը: Ընկեր Ստալինը կուսակցության XVIII համագումարում տված իր զեկուցման մեջ առանձին ուժով ընդգծեց այն նշանակությունը, վոր ունի հասարակական կյանքի որենքների բոլշևիկյան իմացությունը կուսակցության, խորհրդային ժողովրդի համար, կոմունիզմի հաղթանակի համար: Այս իմացությունն է միայն, վոր հզոր ազդեցություն է ունենում բանվոր դասակարգի, կուլտուրականների, ինտելիգենցիայի այն պայքարի վրա, վոր նրանք մղում են ապագայի ե՛լ ավելի բերկրալի հասարակության համար:

Այս ամենը լրիվ չափով բացատրում է, թե ինչու միայն մարքսիստ-լենինյանը, միայն դիալեկտիկական մատերիալիստը հասարակագիտության մեջ կարող է մարտնչող ուղտիմիտ լինել: Մարքսիստ-լենինյանը հասարակությունը գիտում է այնպես, ինչպես նա կա իրոք: Մարքսիստ-լենինյանը հիմնալի կերպով բացահայտում է հոլանդացի մտածող Բենեդիկտ Սպինոզայի թեւավոր Փրազն այն մասին, թե փիլիսոփան պատմական ուսույթստերն ուսումնասիրելիս պետք է ամենից առաջ չձիծաղի, լաց չլինի, այլ հասկանա: Բայց հենց այն պատճառով, վոր հետևողական դիալեկտիկական մատերիալիզմը վոչ թե անհիմն ֆանտազիաներ է հորինում ապագա հասարակության մասին,

վոչ թե պարզամտորեն կռահում է նրա մասին, վոչ թե ինտուիտիվ կերպով և թափանցում վերահաս դեպքերի խմաստի մեջ, այլ դրա վրա նայում է վորպես պատմական զարգացման որինաչափ արդյունքի, այդ պատճառով հենց նա կարող է ճիշտ կողմնորոշվել հասարակության զարգացման ինչպես ներկա բնույթի, նույնպես էլ նրա զարգացման ապագա հիմնական ուղղության վերաբերմամբ, նա գիտե պրոգրեսիվ ապագայի հաղթության պատմական անխուսափելիությունը:

Նշանակալից են, որինակ, Լենինի՝ հեղափոխական պաթոսով, գիտական ուղտիմիզմով տողորված խոսքերը, վորոնք հանձարեղ կերպով բացահայտում են հասարակական կյանքի զարգացման պատմական ուղիները Ռուսաստանում, յերբ նա դեռ 1894 թվին նախատեսում էր, թե բանվոր դասակարգը, յերկրի դեմոկրատական բոլոր տարրերի գլուխ անցնելով, կապալի ստեղծարարական զորքերի գլուխ անցնելով, կապալի արտոլուտիզմը և կընթանա «բացահայտ փառափառ ինքի ուղիղ անապարհով դիպի հաղթական կոմունիստական հեղափոխությունը»¹:

Ա. Մ. Գորկին Լենինի բնավորության հիմնական գիծը մատերիալիստի մարտնչող ուղտիմիզմն էր համարում: Գիտական այս վեհ ուղտիմիզմը, վոր բղխում էր պատմության մատերիալիստական ըմբռնումից, բնորոշ է մեր ամբողջ կուսակցության համար, մեր յերկրի հերոսական ամբողջ ժողովրդի համար:

Լենինի—Ստալինի կուսակցությունը իրագործում է հասարակական զարգացման որենքների իմացության մեծ միացումը բանվորների, աշխատավորների կազմակերպված դասակարգային պայքարի հետ: Մեր կուսակցության, նրա փորձի, նրա պայքարի, ժողովրդի հետ նրա ունեցած կապի առանձնահատկություններից բղխում է վոչ միայն գիտական նախատեսման հնարավորությունը, այլև գիտական պրոգրեսիվ լրիվ իրագործման ուսույթ հնարավորությունը:

Պատմությունը վկայում է, վոր լուսավոր ապագայի հաղթանակն արագորեն խափարում էր, ուղտիմիզմն անհետանում, պրոգրեսները մաքուր մտահայեցողության բնագավառումն էին մնում, քանի դեռ գիտական իդեաները ժողովրդի սեփականություն չէին դարձել, քանի դեռ կոմունիստական կուսակցության պայքարի հետևանքով գիտական այս իդեաներն իրենց զրոշների տակ չէին համախմբել աշխատավորներին, վորոնք գիտության

¹ Маркс и Энгельс, Соч., т. XIV, стр. 677—678.

¹ Լենին, Հ. I, էջ 269, Պետհրատ, 1930:

հետ միացած՝ հասարակության պատմական զարգացման վճռա-
կան պայմանը, չարժիչ ուժն են հանդիսանում:

Մեր մեծ, յերեք հեղափոխությունների փառքով պսակված
բոլշևիկյան կուսակցությունը կարող է հասարակության պատ-
մական զարգացման ընթացքը գիտականորեն նախատեսել նաև
այն պատճառով, Վոր նա արտահայտում է այդ զարգացման
ապագան:

Բոլշևիկներին կուսակցությունը պատմականորեն կարող է
և պետք է բոլորից ավելի հեռուն տեսնի: Նա տեսնում է ավելի
խորն ու ավելի ճիշտ, նա գտնվում է աշխատավոր մասսաների
առջևում, նրա իդեաները մարդկության ապագան են արտահայ-
տում և ներկայացնում:

Ստալինյան «ՀամԿ(բ)Կ պատմության համառոտ դասընթա-
ցը» հենց այսպես է բնորոշում Լենինի—Ստալինի մեծ կուսակ-
ցության աշխարհայացքի առանձնահատկությունները: «ՀամԿ(բ)Կ
պատմության համառոտ դասընթացը»՝ զարգացնելով Լենինի
և Ստալինի ուսմունքը հեղափոխական թեորիայի նշանակության
մասին, հիանալի կերպով ցույց տվեց այս թեորիայի ուժը,
Վորը կայանում է նրանում, Վոր նա կուսակցությանը հնարավոր-
ություն է տալիս իրադրության մեջ կողմնորոշվելու, հասկա-
նալու շրջապատող դեպքերի ներքին կապը, նախատեսելու դեպ-
քերի ընթացքը և բացահայտելու դեպքերի զարգացման որինտ-
չափ բնույթը Վոր՝ միայն ներկայում, այլև ապագայում:

Կուսակցությունը դեպքերի զարգացումը գիտում է իրենց
տեսնողներից մեջ: Իսկ հասարակության պատմական զարգաց-
ման ճիշտ հասկացված ընդհանուր գիծը ցայտուն կերպով հաս-
տատում է պատմության մատերիալիստական ըմբռնման այն
նշանավոր դրույթը, Վոր հասարակական զարգացման մեջ հաղ-
թում է պրոգրեսիվը, առաջավորը և Վոր այս նորի, առաջավորի
հաղթանակի մեջ կենսականորեն չահադրդոված է բանվոր դա-
սակարգը և մեր կուսակցությունը: Դրա համար ել մեր կու-
սակցությունը միակն է, Վորի մասին կարելի չէ ասել, թե նա
Վորքան ավելի բազմակողմանի, ավելի ճշգրիտ, որչեղտվորեն
ավելի ճիշտ, ավելի ճշմարիտ, Վորքան ավելի խորն ու հարուստ
գիտենա պատմական դեպքերը, այնքան ավելի բեղմնավորու-
թյամբ, ավելի մեծ արդյունավետությամբ կողտադրծվեն այս
գիտելիքները հանուն կոմունիզմի մեր մղած պայքարի համար:
Ահա՛ ինչու մեր կուսակցությունը խորապես չահադրդոված է,
Վոր մինչև վերջն ու աներկյուղ արվեն այն բոլոր հետևություն-

ները, Վոր բղխում են հասարակական զարգացման իմացությու-
նից:

Նա չի կարող չհամաձայնել բանաստեղծի հետևյալ խոսքե-
րի հետ.

Պետք է
ելել
ինդությունը
ապագա օրերից:

Մեր կուսակցության ամբողջ պատմությունը հիանալի կեր-
պով հաստատում է այս դրույթները, քանի Վոր դա այն հեռու-
նկարների իրադրծման համար մղվող պայքարի պատմությունն է
հանդիսանում, Վոր նշում և Վորոնց հասնում է կուսակցու-
թյունը:

Դրանով է հենց բացատրվում, թե ինչու դեպքերը յերբեք
հանկարծակիի չեն բերել մեր կուսակցությանը, թե ինչու այն,
ինչ բուրժուական քաղաքագետների համար ժամանակակից
կյանքում պարզ չերկնքում շանթ ու Վորոտ է թվում, բոլշևիկ-
յան կուսակցության համար լիովին բացատրվում է հասարա-
կության զարգացման, հասարակական դասակարգերի պայքարի
ընթացքով: Դրանով էլ հենց բացատրվում է, թե ինչու մարդ-
կային պատմության ամենաբարդ ետապներում, յերբ բուրժուա-
կան քաղաքագետները կորցնում են գլուխը և ընդունակ չեն լի-
նում ճիշտ կողմնորոշվելու հասարակական դեպքերի մեջ, հենց
այդ նույն մոմենտներին Լենինի—Ստալինի կուսակցությունն
առանձնապես ցայտուն է հանդես բերում իր խորաթափանցու-
թյունը, իր աչալրջությունը, առանձնապես ճշգրիտ է բացա-
հայտում առաջիկա պայքարի բնույթը:

Ընկ. Ստալինն ասել է Լենինի մասին. «...Լենինի հանճա-
րեղ խորաթափանցությունը յերբեք այնպես լրիվ ու պարզորոշ
չերևան չեր գալիս, ինչպես հեղափոխական պայթյունների ժա-
մանակ: Հեղափոխական շրջադարձերի օրերին նա տառացիորեն
ծաղկափթթում էր, դառնում էր հատակատես, նախադուշակում
էր դասակարգերի շարժումը և հեղափոխության հավանական
գիղղադները, դրանք Վորնց Վոր ավի մեջ տեսնելով: Իդուր չէ,
Վոր մեր կուսակցական շրջաններում ասվում է, թե «Իլլիչը հե-
ղափոխության ալիքների մեջ կարողանում է այնպես լողալ,
ինչպես ձուկը ջրում»:

Այստեղից էլ՝ Լենինի տակտիկական լողունքների «ապշեցու-

ցիւն» պարզութիւնը և հեղափոխական մտահղացումները «գլխապտուտ» համարձակութիւնը»¹։

Բոլշևիկները կուսակցութեան գիտական խորաթախանցութիւնը բացառիկ ցայտունութեամբ արտահայտւում է հեղափոխութեան վերաստաց ժամանակաշրջաններում, հասարակական զարգացման ամենաբարդ ժամանակաշրջաններում, յերբ վերջացնում է իր կյանքը հին հասարակութիւնը և ծնւում է նոր, ամէլի զարգացած հասարակութիւնը։ Կողմնորոշվել հեղափոխական գեպքերի բարդ խճողանքի մեջ, մարդկային պատմութեան այս հանգուցակետի մեջ, հստակատես լինել մարդկութեան պատմութեան հատկապես այս ժամանակաշրջանում, ճշտորոշ տեսնել հեղափոխութեան ապագա զարգացման հիմնական ուղին և գիպ-գաղնները—զա նշանակում է լիովին բացահայտել մեր կուսակցութեան թեորհայի մեծ, ամենահաղթ ուժը։

Բոլշևիկները կուսակցութեան հեղափոխական թեորհայի մեծ ուժն այն է, վոր նա գիտականորեն բացում է հասարակական կյանքի որեւիցէ, անխալ տեսնում է այդ կյանքի զարգացման հիմնական ուղիւթիւնը մարդկային պատմութեան անգամ ամենափոթորկոտ, բարդ, հանգուցային, անցման մոմենտներին։ Մեր կուսակցութիւնը հեղափոխական պայքարի յերկարատե ու բարդ փորձով փայլուն կերպով ապացուցեց, վոր ինքը կարողանում է բազմակողմանիորեն ու ճիշտ կողմնորոշվել ինչպես հեղափոխական վերելքի ժամանակաշրջաններում, նույնպես և այն ժամանակաշրջաններում, յերբ պահանջվում է ժամանակավորապես նահանջել, յերբ հեղափոխութիւնը յերբմէն պարտութիւն է կրել, յերբ հին հասարակութեան ուժերն առժամանակ հաղթող են դուրս յեկել։ Չե՞ վոր հայտնի յե, վոր առանձնապես այսպիսի մոմենտներին է հնարավոր հեշտութեամբ հեռանկարը կորցնել, վհատութեան մեջ ընկնել, հասարակական զարգացման պրոգրեսիվ գծի հաղթանակի հաւաքը կորցնել։ Բայց հասարակական կյանքի այս ժամանակաշրջաններումն էլ մեր կուսակցութիւնը յերբեք չի կորցրել տոկունութիւնը, հաղթանակի անհողող վստահութիւնը, գեպքերի մեջ հետեղական—գիտական որիւնտացիան։ Մեր կուսակցութեան պայքարի այս առանձնահատկութեան մասին Լենինը գրում էր. «Մենք կարողացանք յերկար տարիներ աշխատել հեղափոխութիւնից առաջ։ Իզուր չէ, վոր մեզ կարծրակուռ եյին անվանում։ Սոցիալ-դեմոկրատները

կազմեցին պրոլետարական կուսակցութիւն, վորը չի վհատվի ապամական առաջին գրոհից, չի կորցնի դուրսը, չի տարվի ամանոյւրաներով»¹։

Մարքսի և Լենինի մատենաշար իղեաները զարգացնելով, հարստացնելով, ընկեր Ստալինն ուսուցանում է, վոր բոլշևիկները կուսակցութիւնը, մարդկային պատմութեան ամենաբարդ ժամանակներում ճիշտ կողմնորոշվելով, իր պատմական փորձով աքղեն ցույց է տվել, վոր նա կարող է վո՛չ միայն ինքը ճիշտ կողմնորոշվել, այլ կողմնորոշել նաեւ ամբողջ ժողովրդին՝ իր յերջանկութեան համար նրա մղած պայքարում։ Դրա շնորհիւ բոլշևիկները կուսակցութեան գործերն ու իղեաները բոլոր աշխատավորները համար, ամբողջ ժողովրդի համար մոտիկ, մատչելի և հարազատ են դառնում։ ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմ կառուցելու փորձը ցույց տվեց, վոր յերբ բոլշևիկները կուսակցութիւնն իր վեհ գրոշի տակ առաջ է տանում աշխատավորներին, յերբ ձուլվում և մի անքակտելի ամբողջութիւն են կազմում կոմունիզմն ու ժողովուրդը, այն ժամանակ դալիս է հասարակական զարգացման այն մեծ արագացումը, վորի մասին մտածել անգամ չէր կարելի անցյալում։

Ընկեր Ստալինն ուսուցանում է, վոր «նստել գեկի մոտ և նայել վոչինչ չտեսնելու համար, մինչև վոր հանգամանքները մեզ թոթեն վորեն փորձանքի մեջ,—զա գեւ չի նշանակում գեկալարել։ Բոլշևիզմն այսպես չի հասկանում գեկալարութիւնը։ Ղեկալարելու համար պետք է նախատեսել։ Իսկ նախատեսելը, ընկերներ, միշտ ել հեշտ չէ։ Մեկ բան է, յերբ մեկ-յերկու տասնյակ գեկալար ընկերներ նայում և նկատում են մեր աշխատանքի թերութիւնները, իսկ բանվորական մասսաները չեն ուզում կամ ել չեն կարող վոչ նայել, վոչ ել նկատել թերութիւնները։ Այստեղ կան բոլոր շաները, վոր անկասկած աչքից բաց կթողնես, վոչ բոլորը կնկատես։ Այլ բան է, յերբ մեկ-յերկու տասնյակ գեկալար ընկերների հետ նայում և նկատում են մեր աշխատանքի թերութիւնները հարյուր—հազարավոր և միլիոնավոր բանվորներ, հայտաբերելով մեր սխալները, լծվելով շինարարութեան ընդհանուր գործին և նշելով գործի բարելավման ուղիները»²։

¹ Ленин, т. XII, стр. 126.

² Сталин, О работах апрельского объединенного пленума ЦК и ЦКК ВКП(б), стр. 12—13, Гиз, 1928 г.

¹ Ստալին, Լենինի մասին, էջ 30, 1939 թ.։

Հայտնի յե ընկեր Ստալինի և մեր կուսակցութեան անդադրում հոգան այն մասին, վոր կոմունիզմի կառուցման ընդհանուր գործին լծվեն բոլոր աշխատավորները, վոր խորհրդային ամբողջ հասարակայնութիւնը հասկանա և ուղի նշի մեր գործը բարեկամելու համար, ե՛լ ամէլի արագ հաղթելու համար դեպի կոմունիզմ տանող այս ճանապարհին:

Այս ամենը հնարավորութիւնն է տալիս այն հետեւութիւնն անելու, վոր բաւական չէ, հենկելով համաշխարհային գիտութեան բոլոր հետեւութիւններին վրա, թափանցել հասարակական կյանքի որենքների բնույթի մեջ, բաւական չէ միայն գիտենալ, թէ ի՞նչպէս կը աստիճանալին դեպքերը մոտ ապագայում, թէ ի՞նչպէս կընթանա հասարակական դասակարգերի պայքարը արտմական դարգացման մոտակա տարիներում: Խնդիրը՝ ժողովրդի, հեղափոխական դասակարգի գործունեութիւնը կազմակերպելու, այդ գործունեութիւնը կուսակցութեան նշած վերջնական նպատակի իրագործման համար մղվող պայքարի ուղիով տանելու մեջն է: Բոլշևիկների կուսակցութեան պատմութիւնն այն բանի ցայտուն վկայութիւնն է, վոր այդ գիծն ել ներհատուկ է մեր կուսակցութեանը: Միայն մեր կուսակցութեան, բոլշևիկների կուսակցութեան մասին կարելի չէ համարձակորեն ասել, թէ նա վո՛չ միայն գիտականորեն գիտակցում է այն, ինչ անում է, այլ և անում է այն, ինչ գիտականորեն գիտակցում է:

Խոսքի և գործի այդ միասնութիւնը, նպատակին հասնելու ճանապարհին գործողութեան կազմակերպման և այդ նպատակը գիտականորեն բացահայտելու այդ միասնութիւնը մեր կուսակցութեան կյանքի և պայքարի կարևորագույն և անկապտելի առանձնահատկութիւնն է:

Այստեղից պարզ է ՀամԿ(բ)ի XXVIII համագումարում ընկեր Ստալինի այն ցուցման ամբողջ կարևորութիւնը և հիանալի խորութիւնը, վոր յուրաքանչյուր բոլշևիկ տիրապետի հասարակական կյանքի որենքների իմացութեանը, վոր յուրաքանչյուր բոլշևիկ կուսակցութեան գիծն ընդունի վորպէս իր սեփական գիծը, ընդունակ լինի հմտորեն պայքարել նրա համար և պաշտպանել այն:

Յերբ մենք, հենկելով Լենինի—Ստալինի կուսակցութեան պատմութեան ու քաղաքականութեան փորձի վրա, ուսումնասիրում ենք մեր կուսակցութեան գիտական նախատեսման հարցը,

ապա հարկ է վճռականապէս ընդգծել, վոր խոսքն այստեղ մարդկային հասարակութեան զարգացման վոչ թէ մասնակի, յեղակի, պատահական, կողմնակի գծերի մասին է: Խոսքն ամենից առաջ պատմական զարգացման գլխավոր գիծը, ուղղութիւնը, պատմութեան ընթացքը նախատեսելու մասին է: Մարդկային հասարակութեան զարգացման այս ընդհանուր ուղղութեան մեջ կուսակցութիւնը տարբերում է պատմական զարգացման հիմնական աստիճանները, նրա հիմնական ֆազերը, սահմանները: Կուսակցութիւնը բացահայտում է մարդկային կուլտուրայի և հասարակութեան զարգացման տեմպերը, հիմնական պատմական ժամկետներն ընդհանուր առմամբ: Կուսակցութիւնը վորոշում է մարդկային հասարակութեան հիմնական շարժիչ ուժերը՝ նրա զարգացման տարբեր աստիճաններում:

Հենց այն պատճառով, վոր բոլշևիկների կուսակցութեան համար պատմութեան մատերիալիստական ըմբռնման շնորհիվ պարզ է հասարակութեան պատմական զարգացման ընդհանուր գիծը, մեր կուսակցութիւնը վստահորեն բացահայտում է նաև առանձին, մասնակի դեպքերի և պայքարի ստադիաների բնույթը:

Ի՞նչ պիտի նկատի ունենա մարքսիստ-լենինյանը, յերբ նա հենկելով մարդկային հասարակութեան փաստական զարգացման մանրակրկիտ, բաղմակողմանի ուսումնասիրման վրա, ձգտում է բացահայտել պատմական զարգացման գլխավոր վճռական գիծը, նրա ուղղութիւնը, ընթացքը, նրա աստիճանները, ֆազերը, տեմպերը, պատմական ժամկետները և մարդկային պատմութեան շարժիչ ուժերը:

Գիտական ի՞նչ տվյալների վրա յե հենվում մեր կուսակցութիւնը մարդկային հասարակութեան անցյալ զարգացման բնույթը և առաջիկա պայքարի հիմնական ուղղութիւնը, տենդենցը ճիշտ գնահատելիս:

Լենինի—Ստալինի կուսակցութիւնը հասարակական կյանքի որենքների իր անալիզում, իր քաղաքականութիւնը մշակելիս յենում է պատմական մատերիալիզմի այն հիմնական դրույթից, վորի համաձայն հասարակական ամբողջ շենքի ռեսը հիմքը պատմութեան բոլոր ժամանակաշրջաններում հանդիսացել ու հանդիսանում է մարդկանց այն հարաբերութիւնների համակցութիւնը, վորոնք կազմավորվում են հասարակական արտադրութեան մեջ և աճում են հասարակութեան արտադրողական ուժերի զարգացման վորոշ մակարդակի վրա: Այս հարցին վի-

րարերով հիմնական պատմական փաստերի անալիզը պերճախոս կերպով համոզում է, վոր մարդկային հասարակությունն ընդհանուր առմամբ առաջադեմ, վերընթաց, պրոգրեսիվ գծով է զարգանում:

Պատմության մարքսիստական-լենինյան ըմբռնումը բացահայտում է մարդկային ամբողջ կուլտուրայի և հասարակական կյանքի առաջընթաց, պրոգրեսիվ շարժումը, գիտականորեն ցույց է տալիս, վոր հասարակության պատմության մեջ միշտ վերջին հաշվով պրոգրեսիվը հաղթել է ուսակցիոնին, նորը՝ հինին: Հաղթանակել է այն հասարակական դասակարգը, վորին պատկանում է ապագան: Այսպես եր ֆեոդալների հաղթանակը ստրկատերերի նկատմամբ: Այսպես եր բուրժուազիայի հաղթանակը ֆեոդալների նկատմամբ: Այսպես եր խՍՀՄ աշխատավորների հաղթանակը բուրժուազիայի նկատմամբ: Ահա հենց այդ է ամենից առաջ հաշվի առնում բոլշևիկյան կուսակցությունը, յերբ դնում է պատմական զարգացման ուղղությունն ու բնութթը նախատեսելու հարցը:

Մարքսիզմը, ջախջախելով պատմության իդեալիստական ըմբռնման բոլոր տեսակները, հասարակական զարգացման հիմնական շարժիչ ուժ, իսկական պատմություն ստեղծող է ճանաչում այն մարդկանց, վորոնք մասնակցում են արտադրության մեջ, նյութական բարիքների ստեղծման մեջ: Մարքսիզմը մարդկային հասարակության պատմությունը դիտում է վորպես ժողովուրդների պատմություն, վորպես աշխատավոր մասսաների պատմություն: Այդ առանձնապես կարևոր է նկատի ունենալ, վորովհետև հասարակության ամբողջ պատմությունը վկայում է նաև այն մասին, վոր մարդկանց կյանքը հասարակական մեկ ձևից մյուսին անցնելու հետ աշխատավորների միջև ավելի ու ավելի զգալի, բազմակողմանի և խորը կապ է հաստատվում: Մարքսիստական պատմական գիտության այս գրույթը բովանդակում է պատմական զարգացման ամբողջ փորձից: Ուստի հասկանալի է, թե վորքան հիմնավորված է, վորքան ճշգրիտ է մեր կուսակցության այն հետևությունը, վոր անխուսափելիորեն կհաղթի այն հասարակակարգը, վորտեղ նյութական բարիքներ արտադրող մարդկանց, այլ և կուլտուրայի ու գիտության բնազավառում աշխատող մարդկանց հասարակական կապը դառնում է ավելի սերտ, խորը բազմակողմանի, վորտեղ հասարակությունը բարոյական-քաղաքական միասնության է հասնում, վորտեղ ի մի յեն ձուլվում և ամբողջություն կազմում ժողովուրդն ու կու-

սունիզմը: Այստեղից պարզ է, թե ինչու հասարակական կյանքի հետևողական-մատերիալիստական բացատրությունը կուսակցությանը հնարավորություն է տալիս, վոր մեն-միայն նա՛ ճիշտ կողմնորոշվի մարդկային պատմության ընթացքի, նյա ուղղության մեջ:

Յեթե մարդկային հասարակության պատմությունն ամենից առաջ աշխատավոր մասսաների պատմությունն է, ժողովուրդների, նրանց զործունեության և պայքարի պատմությունն է, ապա այս պայքարի բովանդակությունը, սկսած այն ժամանակվանից, յերբ հասարակությունը հակադիր դասակարգերի պառակտվեց, — աշխատավորների՝ շահագործումը վոճչացնելու ձգտումն է: Մարքսիզմ-լենինիզմը հասարակության զարգացման որևէ քննարկ իր ուսմունքի մեջ չեղնում է այն բանից, վոր մարդկային հասարակության ամբողջ պատմությունը տանում է դեպի մարդու ձեռքով մարդու շահագործման վոճչացումը, վոր հասարակական կյանքի մեկ աստիճանից մյուսին անցնելիս աշխատավորներն ավելի ու ավելի շատ հնարավորություններ են ստեղծում շահագործողների դեմ պայքարելու համար, մինչև վոր, վերջապես, սոցիալիզմը վերջնականապես կվոճչացնի մարդու ձեռքով մարդու շահագործման բոլոր տեսակները:

Կուսակցությունը չեղնում է այն բանից, վոր, ինչպես ցույց է տալիս պատմական ամբողջ փորձը, կհաղթի այն հասարակակարգը, վորն աշխատանքի բարձրագույն արտադրողականությունն է ապահովում: Կապիտալիզմի համեմատությամբ, սոցիալիզմի աշխատանքի այդ բարձրագույն արտադրողականության ամենադյալումն որինակը ստախանովյան շարժումն է խՍՀՄ-ում:

Կոմունիստական կուսակցությունն իր քաղաքականության մեջ, իր պայքարում չեղնում է նաև այն բանից, վոր հասարակության զարգացման մեջ վո՛չ միայն նյութական, այլև կուլտուրական պրոգրեսն է տեղի ունենում, վոր մարդկանց կյանքի յուրաքանչյուր հաջորդ աստիճանն ավելի բարձր, ավելի զարգացած ու կատարյալ է: Իսկ այդ նշանակում է, վոր ապագան պատկանում է սոցիալիստական հասարակության կուլտուրային, վորը բարձր է համաշխարհային կուլտուրայի բոլոր նվաճումներից:

Հասարակության պատմական զարգացման հենց այս առանձնահատկություններն յիշալիս ուշադրություն դարձնում մեր կուսակցությունը, յուրաքանչյուր մարքսիստ-լենինյան՝ պատմական պրոցեսի ընդհանուր ուղղությունը հաշվի առնելիս:

Հասարակութեան զարգացման պատմական պրոցեսի մարք-
սիստական-լենինյան ըմբռնման մասին, Հասարակութեան զար-
գացման որենքներին մասին վերևում բոլոր ասվածը բավականա-
չափ հիմքեր է տալիս մեկ չափազանց կարևոր հետևություն անե-
լու—պատմութեան մարքսիստական-լենինյան, մատերիալիստա-
կան ըմբռնումը բացահայտում է պատմական պրոցեսի ընդհա-
նուր պատկերը, առաջատար գիծը, հիմնական ուղղությունը,
պարզ մատնանշում է նրա տենդենցը և դրանով հենց բուլշևիկնե-
րի կուսակցութեանը տալիս է պատմական վիթխարի փորձով
ստուգված դասակարգային բուն ու բազմաթիվ մարտերի բովի
մեջ ստուգված թեորիական հավատարիմ զենք Հասարակութեան
զարգացման հետևողական-գիտական նախատեսման համար, ապա
ուրեմն նաև բանվոր դասակարգի՝ հանուն կոմունիզմի մղվող
պայքարը ճիշտ ղեկավարելու համար:

Մեր կուսակցութեան ՄԻ Համադրումարում Լենինն ասում էր.
«Ինձ թվում է, վոր թեորիայես սխալ է դուրս գցել հին
ծրագիրը (խոսվում էր կուսակցութեան նոր ծրագրի ստեղծելու
մասին:—Գ. Ա.), վոր բնութագրում է զարգացումը ապրանքային
արտադրությունից մինչև կապիտալիզմը: Նրա մեջ վոչ մի սխալ
բան չկա: Այդպես է դործն ընթացել, այդպես է ընթանում, քա-
նի վոր ապրանքային արտադրությունը ծնեց կապիտալիզմի, իսկ
վերջինս հասցրեց իմպերիալիզմին: Սա ընդհանուր համաշխարհ-
ային—պատմական հեռանկար է, և սոցիալիզմի հիմունքները
չպետք է մոռանալ»:

Պետք է ուշադրություն դարձնել Լենինի բացառիկ կարևոր
այն դիտողության վրա, վոր կուսակցութեան քաղաքականա-
թյան, ծրագրի մեջ համաշխարհային—պատմական հեռանկարնե-
րի հաշվառումը «սոցիալիզմի հիմունքն է»: Լենինն այնուհե-
տե ասում էր.

«Ինչպես էլ լինեն կուլի հետագա իրադարձությունները, վոր-
քան էլ շատ մասնավոր զիջողներ վիճակված լինի մեզ հաղթա-
հարել (իսկ դրանք շատ ու շատ կլինեն,—մենք փորձով տեսնում
ենք, թե ինչպիսի հսկայական ուրբներ է անում հեղափոխ ու-
թյան պատմությունը, և այդ դեռ միայն մեզնում, բանը դեռ
վորքան ավելի բարդ և արագ ընթացք կստանա, զարգացման
տեմպն ավելի կատաղի կլինի, և շրջադարձերն ավելի բարդ
կլինեն, յերբ հեղափոխությունը կվերածվի (յվորպահանի),—
նրա համար, վորպեսզի պատմության այդ զիջողներում, այդ

ոլորքներում չկորչենք և պահպանենք ընդհանուր հեռանկարը,
վորպեսզի տեսնենք այն կարմիր թելը, վորը կապում է կապի-
տալիզմի ամբողջ զարգացումը և դեպի սոցիալիզմ տանող ամ-
բողջ ճանապարհը, վորը մեզ, բնականաբար, ուղիղ է պատկե-
րանում, և մենք պետք է այն պատկերացնենք ուղիղ, վորպեսզի
տեսնենք սկիզբը, շարունակությունը և վերջը,—կյանքում այն
յերբեք ուղիղ չի լինի, այն աներևակայելի չափով բարդ կլի-
նի,—վորպեսզի չկորչենք այդ ոլորքներում, վորպեսզի հետ քայ-
լելու նահանջների, ժամանակավոր պարտությունների ժամանա-
կաշրջաններում, կամ յերբ պատմությունը կամ թշնամին մեզ հեռ-
կշարտի, վորպեսզի չկորչենք, կարևոր է իմ տեսակետից և թեո-
րիայես միակ ճիշտը կլինի մեր հին հիմնական ծրագիրը դուրս
շրջել»¹:

Այս է Հասարակութեան զարգացումը նախատեսելու համար,
հանուն կոմունիզմի հաղթանակի բանվորների մղած պայքարը
գիտականորեն ղեկավարելու համար պատմական պրոցեսի մարք-
սիստական իմացությունն շահանկություն և լենինյան հոյակապ հա-
ցադրումը:

Լենինը ցույց տվեց, վոր պատմությունը լինի է զարգացման
պրոցեսի, առաջընթաց գծից չեղումների, ժամանակավորապես
դեպի հետ արված քայլերի, Հասարակութեան զարգացման ընդ-
հանուր տենդենցից մի կողմ կատարվող զիջողներին որինակնե-
րով: Սակայն պատմական զարգացման հիմնական ուղին պարզ
տեսնելու համար մարքսիստ-լենինյանը բոլորովին կարիք չունի
հետևելու Հասարակութեան պատմության բոլոր զիջողներին,
բոլոր մասնակի, յեզակի, կողմնակի և պատահական յերևույթու-
թին, թեև հաճախ այդ յերևույթները հաշվի առնելը ծայրահե-
ղորեն անհրաժեշտ է: Այնտեղ, վորտեղ հետադուրս ընթանա-
պատմական պրոցեսի բոլոր գծերի, յերևույթների լրիվ նկարա-
զրման ուղիով, այնտեղ նա յերբեք չի կարող այս պրոցեսի
զարգացումը նախատեսել: Նրա անալիզը կխեղդվի անհարկավոր,
ընդհանուր ուղղութեան մեջ վոչ եյական դեր խաղացող ման-
րունքների մասսայի մեջ:

Հետևապես, մարքսիստական-լենինյան Հասարակագիտութեան
ինդիքը վոչ թե այն ամենի հասարակ նկարագրությունն է, ինչ
տեղի յե ունենում պատմության մեջ, այլ այն, վոր անալիզի
ժամանակ պատմական պրոցեսն ազատի բոլոր կողմնակի և բե-

¹ Լենին, Հ. XXII, էջ 449:

րածո, պատահական, պատմական պրոցեսի վրա արմատական, վճռական ազդեցություն չունեցող հանգամանքներին, միաժամանակ ուշադրությունը կենտրոնացնելով հասարակության զարգացման գլխավոր ուղիները, այդ զարգացման շարժիչ գլխավոր ուժերը հայտադրելու վրա:

Առանց մարքսիստական-լենինյան հասարակագիտությունից առանձնահատկությունները հասկանալու չի կարելի պարզել, թե ինչու միայն մարքսիզմ-լենինիզմն է հասարակական զարգացման ընթացքի ճիշտ, իսկական գիտական նախատեսումը տալիս:

Միաժամանակ պետք է ընդգծել, վոր մարքսիստական-լենինյան հասարակագիտությունը չի կարելի գիտել վորպես ինչ-վոր դոգմա, վորը սերտելով արդեն կարելի չէ հեշտությունը լուծել հասարակական զարգացման հարցերը: Պետք է միշտ հիշել, վոր մեր կուսակցությունը ամբողջ թեորիան, ամբողջ քաղաքականությունն ու տակտիկան հիմնված են պատմության, ժամանակակից հասարակական կյանքի բոլոր կողմերի ճշգրիտ ու բարձրագույնի ուսումնասիրման, փաստերի խորը իմացությունից: Վերևում բերված լենինյան մտքերն սո՛ւն տեսակի պատկերացումներն են և մտահայեցողությունից զերծ մեր աշխարհայեցողության, դործունեության, ակտիվության, ստեղծագործական մեծ ուժի ցայտուն վիճակներն են:

Մարքսիզմ-լենինիզմի պատմությունը ապագայի մեջ հանձարեղ թափանցման, հասարակական զարգացման պրոգրեսիվ տեղեկացի իրադրման համար մղվող պայքարի փաստերի վիթխարի քանակություն է պարունակում, լիքն է դասակարգային ապագա մարտերի, իրենց խորությունը ու ճշգրտությունը բացառիկ նախատեսությունների գիտական ուղիվով:

«Մարքսական խոսքեր» հոգվածում Լենինը ցայտուն կերպով բացահայտեց պատմական զարգացման մերձագույն պատկերը: Նա գրում էր, վոր ինչքան էլ կոնչան «սոցիալիստական» ստորաբարձ հոգիները, ինչքան էլ մոլեղներ և կատաղի բուրժուազիան, միայն այն մարդիկ, վորոնք փակում են իրենց աչքերը՝ չտեսնելու և խցում են իրենց ականջները՝ չլսելու համար, կարող են չնկատել այն, վոր սոցիալիզմով հղի հին կապիտալիստական հասարակության համար ամբողջ աշխարհում սկսված են յերկունքի ցավերը: Խորհրդային յերկրի վրա այժմ ընկնում են «սկսված ծննդաբերության ակտի առաջին շրջանի ծանր տանջանքները»: Յե՛վ մենք ունենք «բոլոր հիմքերը կատարյալ հաստատման վրա և բացարձակ վստահության վրա նայելու առա-

գային»: «Մենք իրավունք ունենք հպարտանալու և մեզ յերջանիկ համարելու նրանով, վոր մեզ յերկրագնդի մի անկյունում հաջողվեց առաջինը տապալել այն ամենի դադանին, կապիտալիզմին, վորն արյունով հեղեղեց յերկիրը, սովի և վայրենացման հացրեց մարդկությունը, և վորը կկործանվի անխուսափելիորեն և շուտով, վորքան էլ հրեշավոր-զազանային լինեն նրա հուգևաբքի վայրագությունների արտահայտությունները»¹:

Կարելի չէ բերել նույնպիսի խորթափանց, իր ուժով բացառիկ նախատեսման մի այլ վոչ պակաս ցայտուն ուղին: Յես նկատի ունեմ Մարքսի և Ենգելսի հանձարեղ նախատեսումը «Ռուսաստանյան Կոմունայի» ստեղծման մասին: Մարքսն ու Ենգելսը գրում էյին, վոր յերբ Փարիզյան Կոմունան ճնշվեց «կարգի» պաշտպանների սարքած կատաղի սպանդից հետո, հաղթողներն ամենից քիչ էյին մտածում այն մասին, վոր թերևս յերկարատև և անողոր պայքարից հետո հասարակական զարգացումը «վերջվելը՛ն պիտի անխուսափելիորեն տանի դեպի «Ռուսաստանյան Կոմունայի» ստեղծումը»²:

Մարքսի և Ենգելսի հանձարեղ մարգարեությունն ամբողջովին իրականացավ: Ըստ գիտական նախատեսման ուժի հասարակագիտության պատմության մեջ, նախքան մարքսիզմի առաջացումը, մենք չունենք ժողովուրդների ապագայի մեջ իրենց ճշգրտությունը անորինակ և հափշտակիչ համարձակությունը թափանցելու այսպիսի փաստեր:

ՌՄԴԲԿ(Բ) ՎԻ համագումարում ընկեր Ստալինը, զարգացնելով Լենինի ուսմունքը մեկ յերկրում սոցիալիզմի հաղթանակի հնարավորության և բոլոր յերկրներում միաժամանակ սոցիալիզմի հաղթանակի անհնարինությունից մասին, մերկայացնելով սոցիալիստական հեղափոխության դեմ պայքարող տրոցկիստական-բուխարինյան զաղրելիներին, ասում էր. «Բացառված չէ այն հնարավորությունը, վոր հենց Ռուսաստանը կհանգիստանա այն յերկիրը, վոր ուղի կհարթի դեպի սոցիալիզմը... Պետք է դեն գցել այն հնացած պատկերացումը, թե միմիայն Յեվրոպան կարող է մեզ ճանապարհ ցույց տալ: Գոյություն ունի դոգմատիկ մարքսիզմ և ստեղծագործական մարքսիզմ: Յես կանգնած եմ վերջինիս հողի վրա»³:

¹ Լենին—Ստալին, Կուսհրատ, 1937, էջ 499:

² Маркс и Энгельс, Соч., т. XV, стр. 552.

³ Сталин, Речь на VI съезде РСДРП (большевиков), стр. 33—34.

տնտեսութեանը պահապան կանգնելու և կոլտնտեսային կարգի
աւելի և ամրութեան հիմնական աղբյուրը կոլտնտեսութեան հա-
սարակական հողը՝ մասնավոր-սեփականատիրական տարրերի
վտանգութեանը պաշտպանելու, կուսակցական ու խորհրդ-
ային տեղական ղեկավարները կոլտնտեսային կյանքի կարևո-
րագույն հարցերի լուծումը թողին ինքնահոսի և հաճախ,
կոլտնտեսականների շարքերում յեղած դուրսողական տարրերի
ձեռքին խաղալիք լինելով, իրենք հենց իրենց վրա վերցրին գյու-
ղատնտեսական արտելի կանոնադրութեան խախտման նախաձեռ-
նութիւնը»:

Այսպիսի հետևանքների յետ հասցնում տեղերում ընկերներից
վտանգ բուլքիկյան նախատեսման, հետևարար և բուլքիկյան
ղեկավարութեան բացակայութեանն այնպիսի լուրջ ու կարևոր
գործում, վորպիսին կոլտնտեսային շինարարութիւնն է:

Համկ(բ)Կ ԿԿ մայիսյան պլենումը, հենվելով Լենինի ու
Ստալինի կոլտնտեսային շինարարութեան ուսմունքի վրա, հակա-
յական կարևորութիւն ունեցող վորոշումներ կայացրեց, վորոնց
կատարումն է՛լ ալիւի կամրապնդի կոլտնտեսային կարգը
ԽՍՀՄ-ում:

Մարքսիստական-լենինյան գիտական նախատեսման ամենա-
փայլուն որինակը միջազգային գրութեան այն անալիզն է, վոր
արել է ընկեր Ստալինը կուսակցութեան XVIII համագումարում
տված զեկուցման մեջ:

Այն ժամանակ, յերբ վոր մի բուրժուական կառավարութիւն
չէր կարող վատահոլութեամբ նայել վաղվա որվա վրա, չէր կարող
իր ժողովրդին հաստատապես խաղաղութիւն և հանգիստ աշխա-
տանք խոստանալ, ընկեր Ստալինը միջազգային հարաբերութիւն-
ների բնույթի մեջ խորամուխ թափանցման զարմանալի ուժով
բացահայտեց այն ուղին, վորով կընթանա համաշխարհային գոր-
ղացումը:

Վորպես որինակ վերցնենք միջազգային ժամանակակից իրա-
դրութեան մեջ այսպես կոչված դեմոկրատական տերութիւննե-
րի գերբաւորումների այն յերևելի անալիզը, վոր տվել է ընկեր
Ստալինը: Այդ յերկրները յեռանդուն կերպով ցանկանում եյին
Յապոնիային պատերազմի մեջ քաշել Չինաստանի հետ, ԽՍՀՄ՝
Գերմանիայի հետ: Չմիջամտելու քողի տակ նրանք իրոք ամեն
կերպ աջակցում եյին իմպերիալիստական յերկրորդ պատերազմի
ծավալմանը: Իմպերիալիստական նոր պատերազմի պրովոկա-
տորները, արևմտայն վրոպական քաղաքագետները, ամեն կերպ

ձգտում եյին Խորհրդային Միութեանը և Գերմանիային ճակատ-
ճակատի տալ՝ ձեռի համար, դիմակաւորման համար բանակցու-
թիւններ մեջ մտնելով Խորհրդային Միութեան հետ աղբեւո-
րին հակահարված տալու մասին: Ընկեր Ստալինը կուսակցու-
թեան XVIII համագումարում տված իր զեկուցման մեջ նկատեց,
վոր կարիք չկա բարոյախոսել չմիջամտելու քաղաքականութեան
վերաբերմամբ, խոսել դավաճանութեան և ալիւի մասին: «Միա-
մտութիւն և մորալ քարոզել այն մարդկանց, վորոնք չեն ընդու-
նում մարդկային մորալը: Քաղաքականութիւնը՝ քաղաքակա-
նութիւնն է, ինչպես ասում են հին, թրմված բուրժուական դի-
վանագետները: Անհրաժեշտ է, սակայն, նշել, վոր այն մեծ ու
վտանգաւոր քաղաքական խաղը, վոր սկսել են չմիջամտելու քա-
ղաքականութեան կողմնակիցները, կարող է նրանց համար վեր-
ջանալ լուրջ ճախողումով»¹:

Խորհրդային յերկրների միջազգային հարաբերութիւնների՝
ընկեր Ստալինի տված հանճարեղ, իմաստուն լուսաբանումից մի
քանի ամիս ել չանցաւ, յերբ «դեմոկրատական» կառավարու-
թիւնների ուրբաժ խոկապես մեծ ու վտանգաւոր քաղաքական
խաղը լուրջ ճախողումով վերջացաւ նրանց համար: Խաղաղու-
թեան փոխարեն նրանք պատերազմ ձեռք բերին, դեմոկրատիայի
զարգացման փոխարեն՝ նրա անկումն ու վերացումը, հեղինա-
կութեան փոխարեն՝ իրենց պրովոկացիոն, իմպերիալիստական
քաղաքականութեան լիակատար մերկացում: Իզուր չէր, վոր
սեպտեմբերի 20-ին համայնքների պալատի, անգլիական պալա-
մենտի արիւրունից ղեկավարաներից մեկը հայտարարեց. «Յեր-
կրում այժմ չկա ալիւի վարկաբեկված մարդ, քան միեկուտը-
նախադաճը»:

Խորհրդային Միութեանն իր արտաքին քաղաքականութեան
մեջ ղեկավարվելով ընկեր Ստալինի հանճարեղ նախատեսմամբ,
է՛լ ալիւի ամրապնդեց իր աղղեցութիւնը՝ միջազգային կյանքի
վրա, իր կշիռն ու հեղինակութիւնը:

Ընկեր Ստալինը մերկացրեց ԽՍՀՄ և Գերմանիայի միջև
կոնֆլիկտ առաջ բերելու պրովոկացիայի այն գաղիւր փորձերը,
վոր անում եյին պատերազմի պրովոկատորները: Նա ուսուցա-
նում է «այսուհետեւ ել վարել խաղաղութեան և բոլոր յերկրների
հետ գործարար կապեր ամրապնդելու քաղաքականութիւն...
զղուշութիւն պահպանել և թույլ չտալ, վոր պատերազմի պրո-

¹ Ստալին, Ձեկուցում Համկ(բ)Կ XVIII համագումարում, էջ 17:

վճարողները, վորոնք սովոր են ուրիշի ձեռքերով կրակից շա-
ղանակներ հանել, մեր յերկիրը քաշեն կոնֆլիկտների մեջ»¹:

Ընկեր Ստալինի այս խմաստուն ցուցումների վրա հենվելով՝
մեր կառավարությունը չհարձակման դաշն կնքեց ԽՍՀՄ և Գեր-
մանիայի միջև: Իր ամբողջ քաղաքականությունը ԽՍՀՄ կառա-
վարությունն ամբարնդում է սոցիալիստական մեծ տերություն-
ալիքի ու ալիքի աճող հզորությունը:

Մեր կուսակցության դիտական նախատեսման ուժը բացա-
ռիկ ցայտունությամբ յերևան է դալիս նաև ախտից, վորտեղ
յերևույթը վերցվում է իր սաղմում, վորտեղ բացահայտվում է
յերևույթի զարգացման ուղին՝ այդ յերևույթն առաջանալու մո-
մենտին: Դեպքերն իրենց սաղմի մեջ, հեռանկարում վերցնել կա-
րողանալու հարցը մեզ, բուլշևիկների համար քաղաքական ու
թեորիական վիթխարի նշանակություն ունի: Գիտական իմա-
ցություն այս առանձնահատկությունը Լենինի զործունեությունը,
ընկեր Ստալինի զործունեությունը ամենայն ճշգրտությամբ, ինչ-
էն հանդիսանում՝ միջազգային բանավորական շարժումն ու ԽՍՀՄ
մեջ կոմունիզմ կառուցելու գործը ղեկավարելու բնագավառնե-
րում: Ընկեր Ստալինը հատկապես ընդգծում էր, վոր «Իլյիչը
կարողանում էր վերցնել նոր դեպքերի սաղմը և դեպքերը կան-
խող լողունքներ տալ...»²:

Լենինի և Ստալինի զործունեությունը, մեր կուսակցության
զործունեությունը այս առանձնահատկությունը ցայտուն կերպով
յերևան է դալիս ինչպես խոշոր, համապետական ու համաժողո-
վրդական նշանակություն ունեցող հարցերը, նույնպես և մեր
պայքարի ու աշխատանքի մասնավոր հարցերը լուծելիս:

Մեր կուսակցությունը հենց այն պատճառով, վոր նա հա-
սարակության պատմությունը դիտում է վորպես պրոգրեսիվ,
առաջընթաց զարգացում, վորտեղ պատմականորեն անխուսափելի
յե պրոգրեսիվի հաղթանակը ուսուցիչների նկատմամբ, նորի հաղ-
թանակը հնի նկատմամբ, ծնունդ առնողի հաղթանակը մահա-
ցողի նկատմամբ, — կարող է բացահայտել յերևույթներն իրենց
սաղմում և ճիշտ ցույց տալ նրանց զարգացումը:

Հասարակական յերևույթներն իրենց սաղմում քննելիս հե-
տադոման, նախատեսման լուրջ դժվարություններ են առաջա-
նում: Բանն այն է, վոր յերևույթն այս դեպքում նոր-նոր է
միայն առաջանում: Նա դեռ պատմութուն չունի: Հաճախ այս-
տեղ չի կարելի հիմնվել պատմական փորձի վրա, քանի վոր
յերևույթը դեռ չի զարգացել, նա նոր է հենց առաջացել, դեպքը
համարյա ամբողջովին դեռ ապագայումն է գտնվում և անհայտ
է, թե նրա վր' կողմերը կզարգանան և վոր կողմերը կկորցնեն
իրենց նշանակությունը:

Այնուհետև, ուսումնասիրվող յերևույթը, ինչ չափով վոր
նա վերցվում է իր սաղմում, յեզակի բնույթ է կրում: Սակայն
արդյո՞ք նա կմնա յեզակի, թե կզարգանա և ընդհանուր նշանա-
կություն կստանա, — այս ամենն առանձնապես դժվար է նախո-
րոշել, յերբ յերևույթն իր սաղմումն է քննության առնվում:

Չնայած սաղմում գտնվող յերևույթի զարգացման հեռանդ-
կարները բացահայտելու ամբողջ բարդությունը, մարքսիստական-
լենինյան գիտությունը փայլուն կերպով լուծում է նաև այս
բարդ հարցերը:

Դիմենք մի քանի որինակների:

Բուլշևիկյան թեորիայի խմաստուն լույսով ընկեր Ստալինը
կուսակցության XV համագումարում լուսավորեց՝ իր տրակ-
տորներով շրջակա կոլանտեսությունները սպասարկող Շեվչեն-
կոյի անվան ՄՏԿ առաջին փորձը, բացահայտելով բարձր տեխ-
նիկան սոցիալիստական գյուղատնտեսություն մեջ մտցնելու հա-
մար այս փորձի բարեփոխիչ մեծ նշանակությունը:

Կուսակցությունն ընթացավ ընկեր Ստալինի ցույց տված
ուղիով և հաղթեց: ՄՏԿ-ները դարձան վիթխարի, հզոր կաղ-
մակերպություն, կոլանտեսությունների տեխնիկական սպառա-
դինման հիմնական ուղին: Յեվ այժմ խորհրդային գյուղատնտե-
սությունը ամենաառաջավորն է, ամենախոշորը, բարձրագույն
տեխնիկայով սպառազինվածը: Այս որինակը գեղեցիկ կերպով
ցույց է տալիս յերևույթն իր սաղմում բացահայտելու ամբողջ
նշանակությունը:

Բացառիկ նշանակություն ունի ընկեր Ստալինի կողմից
ԽՍՀՄ-ում ստախանովյան շարժման զարգացման և մեր յեր-
կրի՝ գեպի կոմունիզմն առաջխաղալու մեջ այդ շարժման դերի
նախատեսումը: Ընկեր Ստալինն ուղարկություն դարձրեց ստա-
խանովյան աշխատանքի այն ժամանակ դեռ յեզակի փորձի
վրա, մի փորձ, վոր իրագործել էր Ստախանովն իր ընկերների

¹ Ստալին, Ձեկուցում Համկ(բ)Կ XVIII համագումարում, էջ 20—21:

² Сталин, Сборник «Об оппозиции», стр. 74.

հետ, և այս յեզակի դեպքի մեջ բացահայտեց ապագա համաժողովրդական մեծ շարժումը: Ընկեր Ստալինը մեծազույն դիտարկելի հանճարեղ վարպետությամբ վերցրեց ստախանովյան աշխատանքն իր սաղմում և ցույց տվեց, թե ինչպես նա, այդ յերևույթը, կղարգանա: Ամբողջ աշխարհին հայտնի յե, թե ինչ արդյունքների հասցրեց ընկեր Ստալինի այս նախատեսման իրականացումը:

Լենինի մասին իր գրքում Գորկին բերել և Լենինի ծայր աստիճան հետաքրքիր կարծիքը մշտնջենապես նորոգվող աշխարհի մասին. նրա մեջ միշտ ծնունդ և առնում նորը, վոր պետք և տեսնել, հանուն նրա հաջող պայքարելու համար:

Գորկին պատմում և, վոր ինքը մի ժամանակ խիստ կասկածոտ վերաբերմունք ուներ դեպի ամեն մի փիլիսոփայություն: Նրա՝ Գորկու համար, «աշխարհը նոր եր հենց սկսվում, «լինելության մեջ եր», իսկ փիլիսոփայությունը շրմփացնում եր նրա գլխին և բոլորովին անտեղի, անթամանակ հարցնում եր:

«Ո՞ր ես գնում: Ինչո՞ւ յես գնում: Ինչո՞ւ յես մտածում»:

Իսկ փիլիսոփայներից վոմանք պարզապես ու խիստ հրաման եյին արձակում.

«Կա՛նք առ»:

Բացի այդ, յես արդեն գիտեյի, վոր փիլիսոփայությունը, ինչպես կինը, կարող եր շատ տգեղ, անդամ ճիվաղ լինել, բայց թե այնքան ճարպիկ ու համոզիչ հաղնված, վոր նրան կարելի յեր դեղեցկուհու տեղ ընդունել: Այդ շարժեց Վ. Իլյիչի ծիծաղը:

— Դեհ, դա հումորիստիկա յե, ասաց նա:— Իսկ վոր աշխարհը նոր և սկսվում, լինելության մեջ և, դա լա՛վ և: Դրա վրա դուք լուրջ մտածեք, այստեղից դուք կգաք այնտեղ, վորտեղ դուք պետք և վոր վաղուց գայիք»¹:

Հասարակական յերևույթների նախատեսման մասին մարքոստական-լենինյան ուսմունքը ճիշտ հասկանալու համար խիստ կարևոր և խորը մտածել ու թափանցել լենինյան այն դրույթների մեջ, վորոնք բղխում են նրա ամբողջ աշխարհայեցողությունից՝ աշխարհը պետք և դիտել վորպես մշտնջենապես նորոգվող, լինելության մեջ գտնվող, վորպես ցածրից դեպի բարձր, հնից դեպի նորը զարգացման մեջ գտնվող պրոցես: Հենց այդ և, վոր հնարավորություն և տալիս թափանցել սկսվող յերևույթի բնույթի մեջ և կուսակցության ու աշխատավորների ամբողջ պայքարին:

այնպես կաղմակերպել, վոր ապահովվի նորի, պրոգրեսիվի հաղթանակը հնի, ռեակցիոնի նկատմամբ:

Մարքսիզմի այս առանձնահատկությունը մեր կուսակցությունն ընդունակ և բաղմակողմանիորեն նախապատրաստված և դարձնում հաղթահարելու դժվարությունները հասարակական զարգացման մեջ պրոգրեսիվի հաղթանակի համար մղվող պայքարում:

Ռեակցիոնի նկատմամբ պրոգրեսիվի հաղթության համար մղվող պայքարը միշտ լի յե դժվարություններով, վորովհետեւ պատմությունը զարգացման ուղիղ ճանապարհ չի ներկայացնում: Իսկ յեթե հասարակության պատմությունը, ինչպես այս մասին ասում և Լենինը, զարգացման ուղիղ ճանապարհ չի ներկայացնում, իսկ մենք պայքարում ենք դեպի կոմունիզմը տանող ամենաարագ, ամենակարճ ճանապարհի համար, ապա միանգամայն հասկանալի յե, թե բուլշևիկները ինչպիսի վիթխարի արգելքներ պետք և հաղթահարելին ռեակցիոն դասակարգերի և նրանց դրժակալությունների ու վերջնականների դեմ այն պայքարում, վոր մղվում եր պրոգրեսիվի հաղթության համար՝ ռեակցիոնի նկատմամբ, նորի հաղթության համար՝ հնի նկատմամբ: Այստեղ միանգամայն իրավացի յեր Մայակովսկին, յերբ գրում եր.

Այդ ժամանակը —

դժվար և զրչի համար,

Բայց ասացեք,

դուք,

հաշմանդամներ և հաշմանդամուհիներ,

վորոտեղ,

յե՞րբ,

վոր մեծությունն և ընտրել

Տրորված ու դյուրին

ճանապարհ:

Մեր կուսակցությունը միակն և, վոր չի վախենում դժվարություններից, վոր դիտականորեն նախատեսում և այդ դժվարությունների լուծման ուղիները և հաջող կերպով լուծում և դրանք:

Պատմական փորձը ցույց տվեց, վոր իսկական գիտական նախատեսման և հանուն կուսակցության նպատակների ու վորոշումների իրադրոժման մղվող պայքարի համար բավական չե գիտենալ տվյալ պատմական զարգացման ընդհանուր տենդենցը:

¹ Горький, В. И. Ленин, стр. 19.

Այստեղ վիթխարի նշանակութիւն է ստանում ունեցիտնի նկատմամբ պրոդրեսիվի, հնի նկատմամբ նորի հաղթութեան տեմպերը, պատմական ժամկետները նախատեսելու հարցը:

Ի՞նչպէս պիտի մոտենալ ապագա զարգացման տեմպերի, պատմական ժամկետների նախատեսման բարդ հարցին:

Փաստերը վկայում են, վոր հասարակական կյանքի զարգացման տեմպերը միշտ վորոշվել են հասարակութեան հենց իր պատմական զարգացման ուղղութեամբ և բնույթով: Այսպէս, որինսկ, ինչպէս ել լինի բուրժուական զարգացման յուրորինակութիւնը, ասենք, Յեմբուրգի խոշորագույն յերկրներում, ասկայն այս յերկրներում նորի, բուրժուական հասարակարգի՝ հին, Ֆեոդալականին հաղթելու համար հաճախ պահանջվեց ալիքի քան 100 տարի: Մոտավորապէս պատմական այսպիսի ժամանակամիջոցում կատարվեց հիշյալ յերկրներում Ֆեոդալական հասարակութիւնից բուրժուական հասարակութեան անցումը:

Մեր յերկրի պատմական մեծ փորձը ցույց տվեց, վոր բանվոր դասակարգի կողմից քաղաքական իշխանութիւնը նվաճելով՝ հանդես են գալիս հասարակութեան զարգացման նախկիններէն միանդամայն այլ տեմպեր, հնի նկատմամբ նոր հասարակութեան առաջնութիւնները յերևան գալու պատմական բոլորովին այլ ժամկետներ: Ընկեր Ստալինը, քաջահայտելով սոցիալիզմի ստանկութիւնը կապիտալիզմի հանդեպ և մերկացնելով տրոցիստական այլասերվածներին, վորոնք պայքարում էին սոցիալիզմի դեմ՝ մեր յերկրում կապիտալիզմը վերականգնելու համար, իսկ ձեականորեն պնդում էին, թե իբր կապիտալիստականի նկատմամբ սոցիալիստական հասարակութեան հաղթանակի համար պահանջվում է 50—100 տարի, — ասում եր այս հարցի մասին.

«Այս ամենից հետո միթե պարզ չե՞ր, վոր այստեղ գործել հիտուն և հարյուր տարի հեռանկարով, դա նշանակում է տառապել վախեցած քաղքենու դեպի տնտեսութեան կապիտալիստական սխտեմի ամենակարողութիւնը տաժած սնոտիապաշտ հապատով»¹:

Հենց միայն այս որինակները այն մտքի ամենավառ ապացույց են ծառայում, վոր հասարակական կյանքի բոլոր կողմերի զարգացման տեմպերը նախորոշված են հասարակարգի հենց իր տիպով, բնույթով: Քանի վոր պատմութեան մատերիալիստական

ըմբռնման շնորհիվ գտնված են հասարակական կյանքի զարգացման ուղղութիւնն ու բնույթը, — ապա դա վերահաս դեպքերի զարգացման հիմնական տեմպերը նախատեսելու ունալ հնարավորութիւն է տալիս:

Ինչո՞ւ յե պահանջվում, վոր բոլշևիկը, մարքսիստ-լենին-նյանը գիտենա հասարակութեան ապագա զարգացման վրձ միայն ընդհանուր ուղին, այլև հասարակական կյանքի նոր ձևը կամ հասարակական զարգացման հաջորդ աստիճանի գալու ժամկետները:

Այս հարցն այն պատճառով է այնքան սուր կերպով շոշափում մեր ժամանակի բոլոր առաջավոր մարդկանց շահերը, վոր պրոդրեսիվ ուղիով հասարակութեան ալիքի կամ պակաս արագ զարգացումից է կախված մեր կուսակցութեան վերջնական նպատակների իրագործման արագութիւնը: Բացի այդ, պատմական զարգացման տեմպերի գիտական իմացութիւնը հնարավորութիւն է տալիս ճիշտ հաշվի առնելու հասարակական կյանքի մեկ աստիճանից մյուսին անցնելու մոմենտները, այլև կուսակցութեան ստրատեգիական ու տակտիկական լոգունդները փոխելու մոմենտները:

Բայց պատմական զարգացման տեմպերը գտնելով ել դեռ բնալ չի սպառվում հասարակական կյանքի զարգացման խկական բոլշևիկյան իմացութիւնը: Հայտնի յե, վոր բոլշևիկները հենց նրանով են աչքի ընկնում, վոր նախատեսելով հասարակական զարգացման տեմպերը, պատմական ժամկետները, կարողանում են իրենց գործունեյությամբ յեռանդուն կերպով ազդել այդ տեմպերի և ժամկետների վրա, զգալի չափով կարողանում են հասարակական զարգացման այս տեմպերի և պատմական ժամկետների տերերը դառնալ, պայքարում են բանվոր դասակարգի կողմի վերջնական արդյունքին հասնելու պատմական ժամկետները կրճատելու համար:

Քանի վոր ծավալվող դեպքերի հեռանկարն իմացված է, կուսակցութեան հետագա խնդիրն է կրճատել մեր պայքարի վերջնական արդյունքի մոտեցման պատմական ժամկետները, արագացնել հասարակական զարգացման տեմպերը: Բոլոր նախկին, իր ժամանակին պրոդրեսիվ դասակարգերը, մինչև քաղաքական իշխանութիւն նվաճելը պայքարելով հասարակական զարգացման ալիքի արագ տեմպերի համար, այդ նվաճումից հետո ամենից հաճախ արդեն շահագրգռված էին լինում այս տեմպերն արդեն դանդաղեցնելու, իսկ յերբեմն մինչև անգամ

¹ Сталин, Сборник «Об оппозиции», стр. 538.

պատմական զարգացումը միանգամայն դադարեցնելու մեջ: Դա բղխում էր բոլոր նախկին տիրապետող դասակարգերի ձգտումից՝ փոխնչացնել մյուս շահագործողների տիրապետությունը և հավիտենականացնել իրենց սեփական տիրապետությունը:

Իսկ բանվոր դասակարգն ու նրա կուսակցությունն այս տեսակետից լիակատար հակադրություն են ներկայացնում: Նրանք միշտ շահագործված են, վոր հասարակությունն ավելի արագ զարգանա: Մարքսն իր «Լուի Բոնապարտի բրյուսների տասնութը» սքանչելի աշխատությունում մեջ գրում էր, վոր բանվոր դասակարգի համար ամեն ինչ ապագայումն է, թեև նա այս ապագայի համար պայքարը կազմակերպում է՝ հենվելով անցյալի վրա: Միանգամայն հասկանալի չե, վոր բանվոր դասակարգի կուսակցությունը աջակցում է այս ապագայի ավելի արագ հաղթանակին: Մարքսը գրում էր, վոր բանվոր դասակարգը գործում է կրճատ՝ այսինքն հեղափոխական մեթոդով: Լենինն իր աշխատությունների մեջ հաճախ էր վերադառնում պատմական զարգացման ժամկետները կրճատելու, դեպի հաղթություն տանող ամենակարճ, ամենաարդյունավետ ուղին ընտրելու անհրաժեշտությունը հիմնավորելուն: Յեվ քանի վոր հասարակության ժեշտությունը հիմնավորելուն: Յեվ քանի վոր հասարակության պատմությունը կազմվում է մարդկանց գործունեությունից, ապա կուսակցության գործունեությունից են վորոշ չափով կախված հասարակության զարգացման բնույթն ու ժամկետները: Բուրժուականների կուսակցությունն ակտիվորեն յեռանդով պայքարում է աշխարհը լծելու համար, ղեկավարելով աշխատավորների պայքարը, ուղղություն է տալիս կոմունիստական հասարակության կառուցմանը իՍՋՄ-ում:

Հասարակության զարգացման տեմպերի, պատմական ժամկետների նախատեսման հարցն էլ ավելի մեծ նշանակություն ունի, քանի վոր կուսակցությունը բանվոր դասակարգի թշնամիների դեմ մղած պայքարի իր պատմական փորձով ցույց տվեց, թե ինչ հսկայական վնաս կարող էին հասցնել վորոշ մարդիկ, թե ինչ պատմական զարգացման տեմպերի և ժամկետների հարցում խնդիրը խճուղելու ուղղությամբ նրանց փորձերը հաջողությամբ պսակվեցին: Հայտնի չեն նեպոլեոնյան ժամանակաշրջանում Լենինի ցուցումներն այն մասին, թե վորքան կարևոր է կուսակցության համար վոչ միայն հայտնաբերել, այլ և իրադրվել դեպի կոմունիզմը տանող մեր զարգացման համար հարկավոր բոլոր ֆազերի, աստիճանների անցումը:

Չի կարելի հասարակության զարգացումից դուրս գցել

շարժման անհրաժեշտ աստիճանները: Այս կապակցությամբ Լուիս Բոնապարտը, թե ինչպես էր կուսակցությունը պայքարում այն մարդկանց դեմ, վորոնք փորձում էին թռչել մեր հեղափոխությունից զարգացման վորոշակի աստիճանների վրայից, վորոնք, օրինակ, 1917 թվի դարնանը, փորձում էին զինված ապստամբությունը լողունգ տալ և դիմել այս ապստամբության: Կուսակցությունը մեծ պայքար մղեց սոցիալիզմի վոխերիմ թշնամիներին՝ տրոցկիստներին և նրանց վերջնականների դեմ, կոլտնտեսային շինարարության մեջ կուսակցության դժի ձախլիկ խեղաթյուրումների դեմ, կոլտնտեսային շարժման արտելային ձևի վրայով թռչելու դեմ: Հայտնի չե մեր կուսակցության վճռական ու հետևողական պայքարն աջերի և նրանց տարերը վերջնականների դեմ, նրանց դեմ, ովքեր ձգտում էին դանդաղեցնել պատմական զարգացման տեմպերը, վորոնք սոցիալիզմի դեմ, մեր հայրենիքի աշխատավորների դեմ կատաղի ատելությամբ լցված, տրոցկիստների հետ միասին ոտարերկրյա հետախուզություններին վաճառված, վնասում, լրտեսում, սպանություններ էին կատարում անկույնից, դիմբոսիաներ էին սարքում, և այս ամենը՝ իՍՋՄ-ում կապիտալիզմը վերականգնելու համար:

Կուսակցությունը, մեր յերկրի աշխատավորները վճռականապես մաքրեցին ինքնազային յերկիրը տրոցկիստական-բուխարիյան ալյասերուկների արյունոտ բանդայից, ոտարերկրյա հետախուզությունների ստոր վարձկաններից:

Մեր կուսակցության պայքարի պատմության ամբողջ փորձը վկայում է, թե ամբողջ հասարակության կյանքի համար ինչ վիթխարի նշանակություն ունի պատմական հիմնական ժամկետների, հասարակական զարգացման տեմպերի նախատեսման, այս տեմպերի և ժամկետների մեջ ճիշտ կողմնորոշվելու հարցը, այս տեմպերն արագացնել կարողանալը, ճիշտ վորոշելը, թե հասել և հասարակական զարգացման մեկ փուլից մյուս, ավելի բարձր, ավելի զարգացած փուլին անցնելու պատմական մոմենտը:

Վերևում բոլոր ասվածը վկայում է, թե մեր կուսակցությունը պատմության մեջ նախատեսումը միշտ կապվել է կուսակցության և ժողովրդի ամենաակտիվ, յեռանդուն ու անդադրում գործունեության անհրաժեշտությունն ընդունելու հետ:

Հանրահայտ է Մարքսի Փորմուլան՝ փիլիսոփաները մինչև այժմ միայն բացատրում էին աշխարհը, այնինչ խնդիրն այդ աշխարհը փոփոխելու մեջ է: Մարքսիստական-լենինյան թեորիան ինքնուրույն ուսումնասիրող մեր վոչ բոլոր պրոպագան-

դիտաներն ու ընկերներն են թափանցում այդ ֆորմուլայի խոր իմաստի մեջ:

Մարքսի այս ֆորմուլան սոցիալիստական հեղափոխության և պրոլետարիատի դեկտատուրայի եպոխտում ե'լ ավելի մեծ նշանակություն է ստացել մեր թեորիայի, մեր պայքարի համար: Մարքսի այս ֆորմուլայի վրա պետք է նայել մեր կուսակցության ձեռք բերած ամբողջ փորձի տեսակետից: Մեր կուսակցությունն իր պայքարում, ղեկավարվելով աշխարհի հեղափոխական փոխման մասին Մարքսի յերեկելի ուսմունքով, զարգացրեց և հարստացրեց այս ուսմունքը, վերսկզբում ցույց տվեց հին, բուրժուական հասարակության վոչնչացման և նոր, սոցիալիստական հասարակության կառուցելու կոնկրետ ուղիները, ձևական հասարակություն կառուցելու կոնկրետ ուղիները, ձևական համարակազմները և միջոցները: Նոր բերկրավի վերը, հիմնական աստիճանները և միջոցները: Նոր բերկրավի սոցիալիստական հասարակությունը, վերի կառուցվածքի հիմնական պլանը թեորիայի պահանջները և իրենց Մարքսն ու Ենգելսը, նախան պլանը թեորիայի պահանջները և իրենց Մարքսն ու Ենգելսը, կառուցվում է Մտալինյան Սահմանադրության անխախտ հիմունքի վրա: Սոցիալիզմը կյանք է դարձել ԽՍՀՄ-ի 170-միլիոնամյա ժողովրդի ստեղծարար գործունեության մեջ:

Մեր կուսակցության պատմության փորձը ցայտուն ու համոզիչ կերպով ցույց է տալիս, թե ինչպես պիտի պայքարի հեղափոխական-հեղափոխական կուսակցությունը, վերաբերվի կառուցման աշխարհին իսկապես փոխել: Այս փորձն անդամաճատելի ենթակառուցություն ունի բոլոր յերկրների աշխատավորներին համար: Ինչինը սքանչելի կերպով ցույց տվեց այս, ասելով.

«Իդեաներն ուժ են դառնում, յերբ նրանք տիրանում են մասսաներին: Յեվ հենց այժմ բոլշևիկները, այսինքն հեղափոխական-պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի ներկայացուցիչները, իրենց քաղաքականության մարմնավորելիս այն իդեան, վերն ամբողջ աշխարհում շարժում է աշխատավորների անձայն-բաժիր մասսաներին»¹:

Ընկեր Մտալինը հանձարեղ կերպով բացահայտեց այն խորագույն պատմական կապը, վեր միշտ գոյություն է ունեցել կուսակցության գիտական քաղաքականության և ժողովրդի պայքարի միջև: Իր կլասիկ աշխատություններում ընկեր Մտալինը ցույց տվեց, թե ինչու բոլշևիկներին հաջողվում էր իրենց կուսակցական լուղուները դարձնել լուղուներ միլիոնավոր մասնների համար, վերոնք առաջ են շարժում հեղափոխությունը,

ցույց տվեց, թե ինչպես և ինչու բոլշևիկներին հաջողվում էր «բանվոր դասակարգի վո'չ միայն ավանդադիրն և վո'չ միայն նրա մեծամասնությունը, այլև ժողովրդի մեծամասնությունը համոզել իրենց քաղաքականության ճշտության մեջ»¹:

Ընկեր Մտալինն ապացուցեց, վոր հասարակական կյանքը փոխել, արմատապես վերակառուցել կարող են միայն կուսակցությունը, ժողովուրդը, վորոնք նվաճել են իշխանությունը, գիտեն պատմական զարգացման որոնքները, կարողանում են բնության ու հասարակության զարգացման որոնքներ իմացությունն ոգտագործել ժողովրդի բարիքի համար: Այստեղից բխում է հասարակության որոնքների, պրոլետարական հեղափոխության որոնքների, ամբողջ կուսակցության, խորհրդային ամբողջ ժողովրդի կողմից կոմունիզմ կառուցելու որոնքների խոր իմացություն ամբողջ կարևորությունը: Այս լույսի տակ ել հենց պիտի աշխատավորների կոմունիստական դաստիարակությունը համարել քաղաքական կարևորագույն խնդիր, վոր կանգնած է այժմ մեր կուսակցության առաջ: Ընկեր Մտալինը կուսակցության XVIII համագումարում տված իր հոյակապ գեկուցման մեջ հանձարեղ խորաթափանցությամբ բացահայտեց աշխատավորների կոմունիստական դաստիարակության և մեր կադրերի կողմից թեորիային տիրապետելու գործի նշանակությունը կոմունիզմի հաջող կառուցման համար: Ընկեր Մտալինն ասում էր.

«Հարկավոր է վերաբերվի առաջինը ընդունել, վոր ինչքան ավելի բարձր է պետական և կուսակցական աշխատանքի ուղած դժուր աշխատողների քաղաքական մակարդակը և մարքսիստական-լենինյան գիտակցականությունը, այնքան ավելի բարձր է ավելի արդյունավետ է բուն աշխատանքը, այնքան ավելի էֆեկտիվ կլինեն աշխատանքի արդյունքները, և ընդհակառակը, վորքան ավելի ցած է աշխատողների քաղաքական մակարդակը և մարքսիստական-լենինյան գիտակցականությունը, այնքան ավելի հավանական են աշխատանքի ձախողումները և տապալումները, այնքան ավելի հավանական է աշխատողների իրենց մանրացումն ու վերասերումը գործամուլ-մանրախնդիրների, այնքան ավելի հավանական է նրանց ալլասերումը: Կարելի չէ համոզված կերպով ասել, վոր յեթե մենք կարողանայինք աշխատանքի բոլոր

¹ Сталин, Октябрьская революция и тактика русских коммунистов, стр. 37.

¹ Ленин, т. XXI, стр. 279.

ճյուղերի մեր կադրերին պատրաստել զաղափարականապես և նրանց քաղաքականապես կուփել այն չափով, վարպետի նրանք կարողանան ազատ կերպով կողմնորոշվել ներքին և միջազգային իրադրություն մեջ, յեթե մենք կարողանայինք նրանց դարձնել լիովին հասունացած մարքսիստ-լենինյաններ, վորոնք ընդունակ են առանց յուրը սխալների լուծելու յերկրի ղեկավարման հարցերը, — ապա մենք բոլոր հիմքերը կունենայինք մեր բոլոր հարցերի իննը տասներորդն արդեն լուծված համարելու»:

Հանճարեղ խորաթափանցությամբ ընկեր Ստալինը բացահայտեց հասարակության որենքների իմացության նշանակությունը յուրաքանչյուր բոլշևիկի համար: Այս որենքները գիտենալով և միայն, վոր Լենինի — Ստալինի մեծ կուսակցության անդամը կարող և խորը հասկանալ կուսակցության քաղաքական գիծը:

Ի՞նչ և նշանակում ստալինյան այն հանճարեղ դրույթը, թե բոլշևիկը պետք է ճիշտ հասկանա կուսակցության քաղաքական գիծը, ընդունի այն վորպես իր սեփական գիծը, պետք է պատրաստ լինի դա լիովին կենսագործելու, պետք է կարողանա այդ պրակտիկայում իրագործել, պետք է ընդունակութուն ունենա պատասխանատու լինելու այդ գծի համար, պաշտպանելու այն, պայքարելու նրա համար: Այս մեծ իդեան, վոր արտահայտել է ընկեր Ստալինը կուսակցության XVIII համագումարում, վոր իր մեջ մարմնացնում է մեր կուսակցության զարգացման պատմական վիթխարի փորձը, նշանակում է, թե կուսակցության ամբողջ քաղաքականությունը և բազմակողմանի գործունեությունը խիստ գիտական սկզբունքների վրա յեն հիմնված: Կուսակցության գծի համար պայքարելու, դա հետևողականորեն, անսխալորեն և բուռն կերպով իրագործելու և պաշտպանելու համար պետք է գիտենալ մեր կուսակցության քաղաքական գծի գիտական հիմունքները:

Այսպիսով կուսակցության գիծը ներքուստ ընդունելը, այդ պաշտպանել ու անցկացնել կարողանալն ամենից առաջ նշանակում է տիրապետել մարքսիստական-լենինյան թեորիային, գիտենալ հասարակության զարգացման որենքները, կոմունիզմի կառուցման որենքները, գիտենալ սոցիալիզմի հաղթության համար կուսակցության մղած պայքարի պատմական փորձը, նախատեսել կարողանալ հասարակական զեպքերը:

Լենինը և Ստալինը, շատ ու շատ առաջ շարժելով մարքսիստական հասարակագիտությունը, շարունակելով մշակել Մարքսի

և Ենգելսի ուսմունքը հասարակական յերևույթների գիտական նախատեսման մասին համաշխարհային բանվորական շարժման փորձի հիման վրա, հեղափոխությունների և մեր յերկրում սոցիալիզմի կառուցման փորձի հիման վրա, բոլշևիկյան իմացության խորաթափանց լույսով լուսավորեցին աշխարհի հեղափոխական փոփոխման պատմական անհրաժեշտությունը և կոնկրետ ձևը: Նրանք ցույց տվին միլիոնավոր աշխատավորներին նոր կյանքի կոչող ստեղծագործական այս պրոցեսի հիմնական ուղիները, միջոցները, շարժիչ ուժերը, հասարակական կյանքի բուն հիմքերի և բոլոր կողմերի արմատական վերափոխման պատմական ժամկետներն ու անմպերը: Միանգամայն հասկանալի յե, վոր դրանով հենց մեր կուսակցությունն է՛լ ավելի հարստացրեց աշխարհի փոփոխման մասին Մարքսի խոսքերի պատմական մեծ բովանդակությունը:

Մեր կուսակցության ամբողջ պատմության և մարքսիստական քաղաքական ու թեորիական մտքի միջազգային ամբողջ փորձի մեջ գիտական նախատեսման ամենացայտուն որինակն են հանդիսանում մեր կուսակցության XVIII համագումարի վորուշումները: Այստեղ մենք տեսնում ենք, թե ինչպես կուսակցությունը հանճարեղ կերպով լուսաբանել է խորհրդային ժողովրդի աշխատանքը սոցիալիստական հասարակության կառուցումն ավարտելու ասպարեզում, իմաստուն կերպով ընտրել է այն պատմական մոմենտը, յերբ պետք էր սկսել հզոր աստիճանական շարժումը զեպի կոմունիզմ: Կուսակցությունը բացահայտեց մեր ապագա շարժման ուղին, կոմունիզմի կառուցման պատմական ժամկետները, այդ կառուցման գործնական միջոցները:

Մեր կուսակցությունն իր պատմության ընթացքում բազմիցս լենինյան իմաստունությամբ վճռել է պայքարի և հասարակական զարգացման հեռանկարների հարցը: Այսպես, որինակ, 1925 թվին ԽՍՀՄ-ում «ամբողջ ուժով ծառանում էր մեր զարգացման, մեր շինարարության հեռանկարների, բնույթի հարցը, Խորհրդային Միության մեջ սոցիալիզմի բախտի հարցը»¹:

Միանգամայն հասկանալի յե, վոր ծագած հարցերին պարզ պատասխաններ, ամբողջ ժողովրդին հասկանալի, գիտականորեն հիմնավորված պատասխաններ չտալու զեպքում սոցիալիզմի կառուցման ուղիով խորհրդային կուսակցության և պետության քաղաքական աշխատանքը կլինեք «աշխատանք առանց հեռանկարների,

¹ Հոմի(բ)ի պատմության համառոտ դասընթաց, էջ 307:

Թյան դրոշի տակ, կուսակցություն, վորը վո'չ միայն նախատեսել է սոցիալիզմի հաղթանակը, այլև սոցիալիզմին է հասցրել ԽՍՀՄ ժողովուրդներին: Այժմ վո'չ միայն մեր յերկրում, այլև ամբողջ աշխարհում ընկեր Ստալինի անվան հետ են կապվում մարդկության ամենաառաջավոր և առաջադեմ նվաճումներն ու ձգտումները: Ահա թե ինչու անապառներն խորն է աշխարհի բոլոր ժողովուրդների անկեղծ սերը դեպի ընկեր Ստալինը:

«Նրա կյանքի պատմությունը—դա հրեշալին դժվարություններն անընդհատ շարքի վրա տարած անընդհատ հաղթանակների շարք է,—գրել է ընկեր Ստալինի մասին Հանրի Բարբյուսը:—Չի յեղել այնպիսի տարի, սկսած 1917 թվից, վոր նա կատարած չլինեի այնպիսի գործեր, վորոնք յուրաքանչյուր մեկին ընդմիշտ կհուշակեյին: Դա—յերկաթե մարդ է: Ազդանունը տալիս է մեզ նրա կերպարը՝ Ստալին—СТАЛИН—պողպատ: Նա անընկճելի յե և ճկուն, ինչպես պողպատը: Նրա ուժը—դա նրա անդուգական ստող միտքն է, նրա լայն խմացությունները, զարմանալի ներքին հավաքվածությունը, կիրքը դեպի պարզություն, անողոք հետևողականությունը, վճիռների արագությունը, հաստատունությունը և ուժը, մարդիկ ջոկելու մասին մշտական հոգսը:

Մահվանից հետո մարդ ապրում է միայն յերկրի վրա: Լենինն ապրում է ամենուրեք, վորտեղ հեղափոխականներ կան: Բայց կարելի յե ասել. վոչ մեկի մեջ այնպես չեն մարմնավորվել Լենինի միտքն ու խոսքը, վորքան Ստալինի մեջ: Ստալինը—դա Լենինն է այսօր»¹:

Յերբ ընկեր Ստալինը ընտրվում էր Լենինի կարողությունը՝ նախատեսելու պատմական դեպքերը և միլիոնավոր մարդկանց ուշադրությունը, կամքը, յեռանդը, գործունեությունն ուղղելու հասարակական դարգացման պրոգրեսիվ գծով, նա խոսում էր Լենինի մասին, վորպես մեր ժամանակի մեծագույն մարքսիստի, խորագույն թեորետիկի և ամենափորձված հեղափոխականի մասին: Դա էլ հենց կրկնում են ամբողջ աշխարհի առաջադեմ մարդիկ Ստալինի մասին:

Հասարակության դարգացման ընթացքում շատ տասնամյակներ ու դարեր կանցնեն, և մարդիկ միշտ հիացմունքով կուսումնասիրեն մեր հերոսական ժամանակը, վորի մեջ է ապրում և ստեղծագործում է Մարքսի և Լենինի գործի մեծ շարունակող ընկեր Ստալինը:

¹ Барбюс, Сталин, стр. 343—344, ГИХЛ, 1936.

Թարգմ. Հ. Մանուկյան

Խմբ. Հ. Աղանյան

Տեխն. խմբ. Ս. Խաչատրյան

Սրբագրիչ Ա. Մանուկյան

Կոնտրոլ սրբագրիչ Լ. Արուլյան

Դիպլիտի լիազոր Վ. 1088 հրատ. № 775

Պատվեր № 11, տիրած 6000

Թղթի չափսը 60×92¹/₁₆ (38.400 մղ. նիչ 1 մղ. մամուլ)

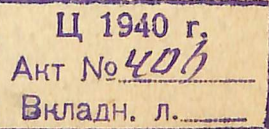
4¹/₂ մղ. մամուլ 2¹/₄ թերթ թուղթ.

Հանձնվել է արտագրության 9/1 1940 թ.

Ստորագրված է տպագրելու 7/11 1940 թ.

Դինը 80 կ.

Քաղաքական գրականության պետական հրատարակչության ուղղորդան, Յերեան, Ալլահվերդյան № 65

ԳԻՆԸ 80 Կ.

22907
Арм.
3-4423a

Г. АЛЕКСАНДРОВ

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМ
О НАУЧНОМ ПРЕДВИДЕНИИ

Государственное издательство политической литературы
Ереван ● 1940